

Vršnjačko nasilje i odnosi među učenicima u osnovnim školama

Krbavčić, Lea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:701090>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Lea Krbavčić

**VRŠNJAČKO NASILJE I ODNOSI
MEĐU UČENICIMA U OSNOVNIM ŠKOLAMA**

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij

VRŠNJAČKO NASILJE I ODNOSI
MEĐU UČENICIMA U OSNOVNIM ŠKOLAMA

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Prevencija vršnjačkog nasilja

Mentor: izv. prof. dr.sc. Nataša Vlah

Student: Lea Krbavčić

Matični broj: 0299011369

U Rijeci,
rujan, 2023.

ZAHVALE

Zahvaljujem se mentorici izv.prof.dr.sc. Nataši Vlah na nesebičnoj pomoći, suradnji i savjetima tijekom pisanja diplomskog rada.

Zahvaljujem se učenicima, nastavnicima i ravnateljici osnovne škole u Buzetu što su pristali sudjelovati u istraživanju za potrebe ovog diplomskog rada. Hvala na suradnji i velikoj pomoći!

Na kraju, hvala mom Eriku i mojim prijateljima koji su me pratili i motivirali tijekom ovih pet godina studiranja, a najveće hvala mojim roditeljima i obitelji koji su bili najveća podrška i bez kojih to sve ne bi bilo moguće!

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentoricom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Lea Krbavčić

SAŽETAK

Temeljni cilj ovoga rada bio je istražiti učestalost doživljavanja i činjenja vršnjačkog nasilja u osnovnoj školi i njegove oblike te utvrditi viđenje i percepciju učenika o nekim ponašanjima unutar razreda i škole.

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 178 učenika koji pohađaju peti, šesti, sedmi i osmi razred jedne osnovne škole u Istri. Podaci su prikupljeni anketnim upitnikom nakon što su dobiveni sve potrebne administrativne suglasnosti i dozvole. Mjerni instrument koji je korišten u ovom istraživanju sastoji se od tri dijela. U prvom se dijelu ispituju opći i sociodemografski podaci o ispitaniku: razred, dob i spol. U drugom se dijelu nalazi integrirani Olweusov (1996) *Upitnik nasilnik/žrtva*. Treći je dio ovog upitnika ispitivao odnose među učenicima osnovne škole *Skalom prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi – PSK*. Podaci su se prikupljali u skladu s Etičkim kodeksom istraživanja s djecom. Hipoteze koje su postavljene testirane su deskriptivnom metodom.

Prema rezultatima istraživanja utvrđeno je kako 9% učenika čini vršnjačko nasilje ponekad ili često i 12,3% učenika doživljava nasilje od strane svojih vršnjaka 2-3 puta mjesečno ili češće. Najčešći oblik nasilja koje učenik čini i doživljava je verbalno nasilje. Žrtve vršnjačkog nasilja najčešće doživljavaju nasilje od jedne ili više učenica. Utvrđeno je kako, obzirom na spol, ne postoji značajna razlika u tome tko češće trpi nasilje od strane svojih vršnjaka. Prema dobivenim rezultatima, više je od četvrtine učenika bilo izloženo nasilju od strane vršnjaka najmanje mjesec dana ili duže. Više od 20% učenika je nekome reklo da je trpjelo neki od oblika vršnjačkog nasilja, a čak 75,26% njih nikada ni s kim o tome nije razgovaralo. Prema rezultatima, više od 50% učenika tvrdi kako nastavnik često ili gotovo uvijek pokušava zaustaviti vršnjačko nasilje. Ne postoji statistički značajna povezanost između zajedništva i praktične podrške i dobi ispitanika kao ni između emocionalne podrške i empatije i dobi ispitanika. Ne postoji značajna razlika kod zajedništva i praktične podrške i spola ispitanika kao ni kod emocionalne podrške i empatije i spola ispitanika. Dobivenim rezultatima je utvrđeno kako postoji statistički značajna pozitivna i niska povezanost između zajedništva i praktične podrške s učenikovim sviđanjem boravka u školi te između emocionalne podrške i empatije s učenikovim sviđanjem boravka u školi.

Ključne riječi: vršnjačko nasilje, počinitelj, žrtva, promatrač, odnosi među učenicima

SUMMARY

The main goal of this paper was to investigate the forms of peer violence - the frequency of experiencing and committing peer violence in elementary school, and to determine the students' view and perception of behaviour within the class and school.

A total of 178 students attending the fifth, sixth, seventh and eighth grades of an elementary school in Istria participated in the research. The data were collected by means of a survey questionnaire after obtaining all the necessary administrative approvals and permits. The measuring instrument used in this research consists of three parts. In the first part, general and sociodemographic data about the respondent were examined: class, age, and gender. The second part contains the integrated Olweus (1996) Bully/Victim Questionnaire. The third part of this questionnaire examined the relationships among Elementary School students using the Scale of friendly-collaborative communication of students at school. Data was collected in accordance with the Code of Ethics for Research involving Children. The hypotheses that were set were tested using a descriptive method.

The research results determined that 9% of students commit peer violence and 12.3% of students experience violence from their peers. The most common form of violence that a student commits and experiences is verbal violence. Victims of peer violence most often experience violence from one or more female students. It was established that, regarding gender, there is no significant difference in who more often suffers violence from their peers. The results showed that more than a quarter of students were exposed to peer violence for at least a month or longer. More than 20% of students told someone that they had suffered some form of peer violence, but 75.26% of them never talked about it to anyone. The results showed that more than 50% of students claim that the teacher often or almost always tries to stop peer violence. There is no statistically significant relationship between friendship and practical support and the age of the respondents, nor between emotional support and empathy and the age of the respondents. There is no significant difference in terms of friendship and practical support and gender of respondents, nor in emotional support and empathy and gender of respondents. The results showed that there is a positive link between friendship and practical support with the students' liking spending time at school, and between emotional support and empathy with the students' liking spending time at school.

Key words: peer violence, perpetrator, victim, bystander, relationship among pupils

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ANALIZA POJMOVA I DOSADAŠNJIH SPOZNAJA	3
2.1. Nasilno ponašanje.....	3
2.1.1. Definicija i oblici vršnjačkog nasilja: tjelesno nasilje, verbalno nasilje, fenomen „prikriivenog“ vršnjačkog nasilja, seksualno nasilje.....	4
2.1.2. Karakteristike osoba koje vrše nasilje, žrtve nasilja i promatrača	9
2.2. Neki etiološki čimbenici vršnjačkog nasilja.....	15
2.3. Dosadašnja istraživanja vršnjačkog nasilja i odnosa među učenicima	18
3. SVRHA, CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	21
3.1. Svrha i cilj istraživanja.....	21
3.2. Hipoteze istraživanja.....	21
4. METODA	23
4.1. Sudionici istraživanja.....	23
4.2. Mjerni instrument	24
4.3. Postupak prikupljanja podataka.....	28
4.4. Postupak obrade podataka.....	29
5. REZULTATI.....	30
6. RASPRAVA	43
6.1. Verifikacija hipoteza i diskusija rezultata	43
6.2. Moguće implikacije rezultata za preventivnu praksu	45
6.3. Metodološka ograničenja	46
7. ZAKLJUČAK	47
8. LITERATURA.....	49
9. PRILOZI.....	56

1. UVOD

„Tijekom mnogih naraštaja, djeca su se međusobno zadirkivala, gnjavila i zlostavljala, katkada radi zabave, katkada smrtno ozbiljno, a drugima je to bilo zabavno, užasavalo ih je ili se na to nisu obazirali – bili oni roditelji, učitelji ili druga djeca.“

(Rigby, 2006: 11)

Nasilje je pojava prisutna u gotovo svim društvima širom svijeta stoga je zanimljiva kao predmet mnogih istraživanja. Nasilno ponašanje započinje već u najranijem uzrastu i traje tijekom dugog procesa socijalizacije pojedinca (Vuković i sur., 2009). Različiti teorijski pristupi nasilnom ponašanju dovode do pitanja je li takvo ponašanje kod pojedinca urođeno ili se ono uči (Livazović i Bojčić, 2020). Prije empirijskih istraživanja, smatralo se kako je nasilno ponašanje dio odrastanja te da pomaže učenicima da nauče zauzeti se sami za sebe (Rakić, 2015). Zahvaljujući rezultatima velikog broja istraživanja, danas se lakše shvaća pojam vršnjačkog nasilja, njegove zastupljenosti i posljedice na počinitelja, žrtvu i promatrača.

Unutar odgojno-obrazovnih institucija učenici bivaju izloženi različitim oblicima nasilništva. Bitna je činjenica kako su posljedice vidljive kod svih: žrtve nasilja, osobe koja čini nasilje te osobe koja to promatra. Upravo zbog toga, važno je da svi nastavnici, stručni suradnici škole, učenici i roditelji surađuju u svrhu zaštite učenika od nasilja i izgradnje uvjeta za bezbrižno odrastanje (Maksimović i Mančić, 2013). Važno je osvještavanje učenika nasilnika o posljedicama, stvaranje empatije, poticanje na prihvatljiva ponašanja kao i nagrađivanje napretka i dobrog ponašanja.

Strategije koje se usmjeravaju na žrtve nasilja izrazito su bitne jer uključuju osnaživanje podizanjem samopouzdanja, razvojem socijalnih vještina, osnivanje grupa za potporu, edukacija roditelja o nasilničkom ponašanju. Strategija za dobrobit okruženja nasilnog ponašanja je povećan nadzor školskog okruženja. Za prevenciju nasilja učenika ključna je pretpostavka da nasilje rezultira nasiljem. Upravo zbog toga, potrebno je smanjiti izloženost nasilju unutar obitelji, zajednice ili putem medija. Brojni se nastavnici smatraju nedovoljno osposobljenima za učinkovito reagiranje u situacijama nasilničkog ponašanja. Neki pak smatraju kako to nije njihova obaveza. Nerijetko se nameće pitanje što u školi omogućava

takvo ponašanje. Zasiurno se nedovoljno govori o ponašanju učitelja i nastavnika. Vrlo važnima su i različite vanjske edukacije. Unutar osnovnih i srednjih škola u Republici Hrvatskoj provode se mnogi programi prevencije, oblici školovanja (specifični, namijenjeni, pomoć u učenju, produženi boravak i dr.), a obavljaju ih zaposlenici škole, vanjski suradnici ili udruge i institucije.

Nastavnici, stručni suradnici i roditelji u stalnom su kontaktu s učenicima te u tome imaju najbitniju ulogu. Međutim, kao i roditelji, u prevenciji nasilnog ponašanja ulogu imaju i učenici, a posebice promatrači. Kako bi prevencija bila što brža i jednostavnija, potrebni su znanje i podrška.

Vršnjačko se nasilje može dogoditi svakome i ono utječe na nasilnika, žrtvu, ali i na promatrača. Posljedice istog vidljive su kod psihofizičkog stanja djeteta, utječe na samopouzdanje, školski uspjeh i u budućnosti, na kvalitetu odnosa s drugima. Nasilni učenici kasnije odrastaju u nasilne ljude, a potom i u nasilne roditelje. Tijekom školovanja potrebno je učenike naučiti da budu odgovorni sudionici društvene zajednice pridonoseći ljudskim vrijednostima kao što su razumijevanje, empatija i poštenje.

Budući da smo svakodnevno izloženi medijima koji u velikoj mjeri prikazuju različite oblike vršnjačkog nasilja, autorica ovog rada odlučila je o ovoj temi saznati nešto više i o tome pisati. Cilj je ovoga rada istražiti učestalost doživljavanja i činjenja vršnjačkog nasilja u osnovnoj školi i njegove oblike te utvrditi viđenje i percepciju učenika o nekim ponašanjima unutar razreda i škole. Provedenim istraživanjem obuhvaćena su pitanja vršnjačkog nasilja kada je riječ o spolu učenika i koliko su učenici spremni, nasilje koje su doživjeli, prijaviti svom nastavniku ili stručnim suradnicima škole. Nasilje među vršnjacima česta je pojava u gotovo svim osnovnim školama u raznim oblicima i to je razlog odabira upravo ove teme za istraživanje.

2. ANALIZA POJMOVA I DOSADAŠNJIH SPOZNAJA

Specifična znanja, stručnost, osjetljivost i motiviranost potrebni su za mogućnost identifikacije vršnjačkog nasilja. Za pravilno reagiranje na nasilno ponašanje potrebno je biti upoznat sa samim problemom, ali i njegovim oblicima. Osim toga, potrebna je i mogućnost prepoznavanja čimbenika uzroka takvog ponašanja kao i zašto učenici postaju žrtvama nasilja. Prepoznavanje žrtava nasilja podrazumijeva shvaćanje uzroka i razloge njihova ponašanja kao i posljedice. Osim žrtve i počinitelja, nužno je i razumijevanje promatrača. Važno je uvidjeti njegovu ulogu i razloge nedjelovanja u trenutku nasilja. Za identifikaciju nasilnog ponašanja među vršnjacima potrebno je razmotriti i obiteljske te školske uvjete kao i čimbenike rizika vršnjačkog nasilja. Budući da je vršnjačko nasilje kompleksan i ozbiljan problem njegovo sprječavanje zahtjeva suradnju svih članova gdje svaki pojedinac ima neki od "zadataka" u rješavanju toga problema.

U nastavku ovog poglavlja riječ će biti o terminu vršnjačkog nasilja i njegovim oblicima te o karakteristikama osoba koje čine vršnjačko nasilje, o žrtvama nasilja te o osobama koje promatraju nasilje. Zatim, detaljnije će biti opisani neki etiološki čimbenici vršnjačkog nasilja, a u posljednjem dijelu poglavlja bit će prikazana dosadašnja istraživanja vršnjačkog nasilja i odnosa među učenicima.

2.1. Nasilno ponašanje

Nasilno ponašanje jest samo jedan od mnogih oblika ponašanja koje nije prihvatljivo, a prisutno je u gotovo svim odgojno-obrazovnim ustanovama. Različiti autori tumače ga na različite načine.

Nasilno ponašanje oduvijek je bila vrlo česta pojava u društvu. Pojavljuje se u različitim oblicima koji se vrlo često međusobno nadopunjuju. Bez obzira o kakvoj je obliku riječ, činjenica je kako ostavlja mnoge negativne psihosocijalne posljedice na fizičko kao i na psihičko zdravlje i žrtve i nasilnika (Bilić i sur., 2012). Žrtve imaju širok spektar zdravstvenih problema. Najčešće su to psihosomatske teškoće poput problema spavanja, napetost, umor i česte vrtoglavice, depresivnost te anksioznost. Nasilnici često pokazuju eksternalizirane simptome, a to su agresivnost, hiperaktivnost, problemi u ponašanju i poremećaj pažnje (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012). U nastavku će biti definiran termin *vršnjačkog nasilja* te će detaljnije biti opisati njegovi oblici.

2.1.1. Definicija i oblici vršnjačkog nasilja: tjelesno nasilje, verbalno nasilje, fenomen „prikrivenog“ vršnjačkog nasilja, seksualno nasilje

Za vršnjačko se nasilje u hrvatskom jeziku najčešće koriste termini *nasilje među djecom* i *bullying*. Nasilje je agresivno ponašanje prilikom kojeg zlostavljač / napadač koristi neki objekt ili tijelo u svrhu nanošenja povreda drugoj osobi (Olweus, 1998). Tijekom odrastanja, velika se većina ljudi, u predškolskoj, osnovnoškolskoj ili srednjoškolskoj dobi, susrela s nekim oblikom nasilja kao žrtva, počinitelj ili kao promatrač nasilja. Istraživanja o ovoj temi započela su u skandinavskim zemljama 1970-ih godina. Prije toga, nasilno se ponašanje smatralo sastavnim dijelom odrastanja svakog pojedinca kojemu je cilj da se pojedinac nauči zauzeti za sebe (Rakić, 2015). Prije dvadesetak se godina na nasilje među učenicima u školi počelo gledati na posve drugačiji način, kao neprihvatljivo ponašanje koje ostavlja velike posljedice (Rigby, 2006).

Postoje različiti pristupi kada se govori o određivanju nasilnog ponašanja. Prvom osobom koja je započela istraživanje problema vršnjačkog nasilja smatra se profesor psihologije Dan Olweus. Kao definiciju nasilnog ponašanja navodi: „Učenik je izvrgnut nasilništvu kada je višekratno tijekom dužeg razdoblja izložen negativnim postupcima jednog ili više učenika.“ (Olweus, 1996:22). Smatra kako je riječ o nasilju među učenicima ako su prisutna tri bitna elementa. Jedan od ta tri elementa su *negativni postupci*. Izvode se namjerno te je to nanošenje ozljeda drugoj osobi. Dije se na fizičke i verbalne. Fizičkim nasiljem smatra se kada netko udara drugu osobu - tjelesnim dodirima. Druga vrsta jest verbalno nasilje, a to je izrugivanje, namjerno zadirkivanje ili pak različite prijetnje drugoj osobi. *Opetovano i trajno* – drugi je element vršnjačkog nasilja. Neki negativni postupak smatra se vršnjačkim nasiljem ako se ponavlja odnosno ako je trajan. Trajnost se kao element spominje kako bi se pod pojmom vršnjačkog nasilja isključili povremeni sukobi ili negativni postupci između učenika. *Asimetričan odnos snaga* treći je element vršnjačkog nasilja. Rabi se samo ako među učenicima postoji nesrazmjer snaga odnosno ako je učenik (žrtva) fizički slabiji od osobe koja vrši nasilje. Drugim riječima, ako žrtva nasilja sebe smatra fizički slabijom.

Nadalje, nasilno ponašanje jest ponavljajuće psihičko ili tjelesno ugnjetavanje osobe koja je slabija, a provodi ga netko jači (Rigby, 2002). Još jedna od definicija nasilnog ponašanja jest da je to prijetnja silom, a izražava se izravnim, tjelesnim i neizravnim, psihičkim nasiljem. To je narušavanje moralnog i tjelesnog integriteta ljudi, uništavanje predmeta i objekata.

Nasilništvo jest vrlo složan proces. Izražen je radnjama, koje mogu biti stvarne ili zamišljene, fizičkim djelovanjem, grubim riječima, nanošenjem štete drugoj osobi, ali i sebi, oblicima koje društvo odobrava, gdje osoba koja trpi zna ili ne zna za nasilje (Lalić, 1999). Nasilno ponašanje obuhvaća emocionalno, psihološko i tjelesno uznemiravanje druge osobe (Field, 2004).

Kriteriji kojima se pridaje pažnje kada se razmatra i prosuđuje o nasilnom ponašanju jesu: oblik nasilnog ponašanja (blago zadirkivanje u odnosu na tjelesni napad), trajanje samog nasilja i frekvencija (učestalo ili manje učestalo). Manje ozbiljno nasilno ponašanjem smatra se periodično zadirkivanje, nazivanje raznim podrugljivim imenima te isključivanje iz situacije. To je često vrlo neugodno i uključuje i ozbiljnije oblike nasilnog ponašanja. Umjereno ozbiljno smatra se ako je dijete žrtva bolnog zlostavljanja tijekom nekog određenog vremena. U ovu kategoriju mogu se svrstati: ruganje, konstantno izoliranje iz društva, razne prijetnje ili oblici tjelesnog zlostavljanja kao što su, primjerice, guranje i udaranje. Teški oblici nasilnog ponašanja pojavljuju se kada je nasilno ponašanje vrlo intenzivno i ako se ponavlja tijekom duljeg razdoblja, a to su ozbiljni oblici tjelesnog napada (Rigby, 2002).

Osnovna podjela nasilja prema Garrett (2003) jest na direktno nasilje (zadirkivanja, udaranja, zastrašivanja i sl.) i indirektno nasilje (isključivanja, ogovaranja, manipuliranja i sl.). Olweus također (1996) kao podjelu nasilja spominje dva glavna oblika: izravno nasilje i neizravno nasilje. Izravnim nasilništvom smatra se direktan napad na žrtvu dok se neizravnim nasilništvom smatra socijalna izolacija i namjerno isključivanje iz grupe. Najčešći su primjeri izravnog nasilništva: čupanje, naguravanje, udaranje štipanje, ruganje, vrijeđanje itd. S druge strane, neizravno je nasilništvo teže uočljivo, a primjer je namjerno isključivanje učenika/djeteta iz igre ili aktivnosti, društvene izolacije, ogovaranja, kritiziranje, ignoriranje, ponižavanje i sl (Buljan Flander, 2007). U prethodno navedenim oblicima vršnjačkog nasilja izdvajaju se podvrste. Postoje četiri, a to su: fizičko/tjelesno, verbalno te emocionalno i seksualno nasilje (Buljan Flander, 2007).

S obzirom na funkciju, razlikuju se, instrumentalno i neprijateljsko nasilje. Instrumentalno nasilje karakteristično je po ponašanju kojemu je funkcija pribavljanje nečeg korisnog osobi

koja čini nasilje. Neprijateljsko vršnjačko nasilje karakteristično je po tome što je to namijenjeno nanošenju štete ili boli drugima (Žužul, 1989).

Coloroso (2004) tvrdi da osobe koje vrše nasilje nerijetko kombiniraju više oblika nasilja jer smatraju kako će zbog toga napad na žrtvu biti kvalitetniji i snažniji. Kada je riječ o razlici spolova, Field (2004) navodi da i djevojčice i dječaci mogu postati i žrtvom nasilja i nasilnicima, ali smatra kako se razlog činjenja nasilja i oblici nasilja među spolovima ne razlikuju. Dječaci češće koriste prijetnje i fizički oblik nasilja odnosno to čine na izravnije načine u odnosu na djevojčice. S druge strane, djevojčice češće posežu za neizravnijim oblicima nasilja kao što je verbalno ili emocionalno nasilništvo. To su uglavnom: zadirkivanje, ogovaranje, izolacije i sl. Dječaci vrše nasilje i nad djevojčicama i nad drugim dječacima dok djevojčice uglavnom vrše nasilje nad drugim djevojčicama. Coloroso (2004) smatra da je ta razlika uvjetovana razlikama u samoj socijalizaciji. Drugim riječima, dječaci su ti koji se uglavnom igraju u većim skupinama povezanim zajedničkim interesima dok se djevojčice radije druže u manjim skupinama. Skupine u kojima se djevojčice druže su intimnije.

Tjelesno nasilje

Tjelesno nasilje najčešći je oblik nasilja te se smatra kako se jednostavno identificira ako su vidljivi oblici ponašanja poput: udaranja po glavi, štipanja, podmetanja noge u svrhu ozljeđivanja žrtve i iskorištavanje za nošenje tuđih stvari (Coloroso, 2004; Bilić i Zloković, 2004). Coloroso navodi sljedeće „Fizičko nasilništvo odnosi se na šamaranje, udaranje, davljenje, bockanje, udarce nogom, šakom, ugrize, grebanje, bolno zakretanje ruku, pljuvanje, oštećivanje ili uništavanje odjeće ili imovine žrtve.“ (2004:36) Prema Bilić (2018) to je fizički kontakt gdje počinitelj namjerno nanosi bol žrtvi kako bi pokazao svoju moć.

Učitelji mogu posumnjati da je riječ o tjelesnom nasilju među učenicima ako primijete ogrebotine, modrice i sl. Žrtve tjelesnog nasilja nerijetko pokazuju strah, izbjegavaju odrasle i svoje vršnjake, nervozni su kao da su sigurni da će im se dogoditi nešto loše. Također, teže se koncentriraju i imaju probleme sa školskim uspjehom (Bilić, Zloković, 2004). Bilić i sur. (2012) smatraju da metode tjelesnog nasilja postaju okrutnije što je počinitelj stariji. Tjelesno nasilje u većoj mjeri provode dječaci, a razlog tome je praćenje nasilnih sadržaja u medijima kao i igranje nasilnih igrica (Bilić, 2010).

Verbalno nasilje

Verbalno je nasilje najčešći oblik nasilja koje je, u gotovo jednakoj mjeri, prisutno i kod djevojčica i kod dječaka. Prema Rakić (2015) ovaj oblik nasilja usmjeren je nanošenju psihičke boli žrtvi ugrožavanjem njenog samopoštovanja.

Riječi koje osoba koja je nasilnik izgovori, za tu su osobu bezbolne, no za osobu koja je žrtva najčešće su vrlo štetne te mogu demoralizirati žrtvu. Ako se takvo nasilje dopušta, učenik lako postaje predmetom svakodnevnog izrugivanja. Takve situacije dovode do toga da taj učenik često biva posljednji izbor prilikom raznih društvenih aktivnosti te ga se često iz društva izbacuje (Coloroso, 2004). Verbalno nasilje je ciljano vrijeđanje, ismijavanje, širenje laži i dr (Olweus, 1998). Taj se oblik nasilja temelji na uporabi riječi koje se upotrebljavaju kako bi se pojedinca koji je žrtva povrijedilo (Bilić i sur., 2012). Mladi često mogu biti iznimno podložni verbalnom nasilju, a takvi ponovljeni napadi lako mogu oslabiti osobu. Ako se takvo nasilje ignorira nerijetko postaje prihvatljivo ponašanje. Taj oblik nasilja obuhvaća nadijevanje imena, kritike, sramoćenja i sl. (Coloroso, 2004). Verbalnim nasiljem žrtva se s lakoćom povređuje budući da je to najbrži način te se čini vrlo bezbolnim. Ova vrsta nasilja ostavlja ozbiljne posljedice (Bilić i sur. 2012). Postoji pet kategorija zlostavljanja riječima: ismijavanje radi vjeroispovijesti, ismijavanje radi spola, ismijavanje radi fizičkih karakteristika ili pak radi intelektualnih sposobnosti te ismijavanje radi rase. Kada se od nasilnika traži objašnjenje za nasilno ponašanje često koristi izgovor kako je riječ o zafrkanciji ili tvrdi kako žrtva nije znala shvatiti šalu. Upravo zato, učenike je važno osvijestiti o razlici zadirivanja i ismijavanja. Zadirivanje može biti zdrav međuljudski odnos dok ismijavanje može biti jedan od oblika nasilja (Coloroso, 2004).

Budući da je ovaj oblik nasilja najrašireniji među učenicima te ima velik utjecaj na psihičko funkcioniranje žrtve koju oštećuje i emocionalno, može se smatrati i psihičkim nasiljem (Sušac, Ajduković i Rimac, 2016).

Fenomen „prikrivenog“ vršnjačkog nasilja

Prikriveno vršnjačko nasilje najteži je oblik nasilnog ponašanja kada je riječ o njegovom praćenju i identifikaciji. Upravo je to razlog zbog kojeg nasilni učenici ovaj oblik nasilja najčešće koriste kao početni. Najčešći „prikriveni“ oblici nasilja su: socijalna izolacija, odbijanje komunikacije i pritisak grupe. Učenici komuniciraju na razne načine, bili to verbalni ili neverbalni. „Prekid“ komunikacije među učenicima popraćen je socijalnom izolacijom. Takva odijeljenost od grupe vršnjaka može vrlo negativno djelovati na učenika.

Žrtva se, radi vlastite nesigurnosti, nerijetko počinje udaljavati čak i od svojih vršnjaka koji pokazuju empatiju te se povlači iako bi svoje misli trebala usmjeriti na frustraciju i njeno rješavanje (Bilić i Zloković, 2004). Ako je učenik često sam, najvjerojatnije je riječ o socijalnoj izolaciji, a karakteristična je po tome što ga drugi učenici izbjegavaju pozivati na različite proslave, tjeraju od sebe, vrijeđaju i dijete nije prihvaćeno prilikom različitih aktivnosti (Bilić i Zloković, 2004).

Da bi dijete razvijalo dobru sliku o sebi i kako bi se osjećalo vrijednim ključan je način na koji ga opažaju njegovi roditelji, prijatelji, učitelji i odgajatelji kao i poznanici (Rumpf, 2009).

Namjerno izbacivanje i isključivanje iz različitih društvenih aktivnosti kao i grupnih sportskih igara dovodi do ozbiljnih posljedica kod psihofizičkog stanja učenika. Dijete koje je duže vrijeme izloženo ovoj vrsti agresije reagira traumatizirano i iscrpljeno. To nerijetko dovodi do toga da je učenik nesposoban za daljnje školovanje, a postoje i slučajevi kad ova situacija dovodi do samoubojstva (Bilić i Zloković, 2004).

Seksualno nasilje

Seksualno nasilje najrašireniji je oblik nasilja u školama. Žrtve ovog oblika nasilja u većini slučajeva su djevojčice koje ranije sazrijevaju i dječaci koji kasnije sazrijevaju, ali i pojedinci druge seksualne orijentacije (Coloroso, 2004). Verbalno seksualno nasilje najčešće je početak i povod za fizičko ili pak seksualno nasilje.

Prema Bilić i sur. (2012) ovim oblikom nasilja smatraju se neželjeni fizički kontakt i komentari koji mogu uvrijediti žrtvu. To je neželjeno, ničim izazvano nabacivanje seksualnim gestama ili radnjama.

Seksualno je nasilje vrlo teško otkriti. Takvo ponašanje popraćeno je seksualnim glasinama ili seksualnim epitetima vidljivim na zidovima, „skeniranjem“ tijela žrtve, neprestanim buljenjem u grudi žrtve kao i odmjeravanjem žrtve. Tu se mogu spomenuti i eksplicitni materijali sa svrhom posramljivanja i ponižavanja kao i omalovažavanja, nošenje bedževa i odjeće s raznim uvredljivim natpisima ili slikama (Coloroso, 2004).

Oblik nasilja također prisutan unutar društva i odnosa jest strukturalno nasilje. To je neodgovarajuća ili nepostojeća akcija društva prema društveno neprihvatljivim i negativnim

pojavama. Drugim riječima, to je neadekvatan rad na sprječavanju i suzbijanju bilo kojeg oblika nasilnog i neprimjerenog ponašanja (Klarić, 2014).

Može se zaključiti kako, bez obzira kojeg je oblika, svako nasilno ponašanje ima ozbiljne psihičke i socijalne posljedice. Najčešće posljedice nasilja među vršnjacima su depresivnost, usamljenost, nedostatak samopoštovanja dok dugotrajna izloženost nasilnom ponašanju dovodi i do samoubojstva (Reić Ercegovac, 2016). Osim svega navedenog, posljedice nasilja su tuga, strah i nesigurnost te tjelesne ozljede koje kao posljedicu mogu imati invaliditet (Crick i sur., 1999; Sindik i Veselinović, 2008; Žilić i Janković, 2016).

2.1.2. Karakteristike osoba koje vrše nasilje, žrtve nasilja i promatrača

Postoje četiri načina koja opisuju sudjelovanje učenika u vršnjačkom nasilju. Razlikuju se obzirom na ulogu: učenici počinitelji vršnjačkog nasilja, učenici izloženi vršnjačkom nasilju, učenici koji i trpe nasilje, ali ga i sami čine drugima i učenici koji nasilje promatraju (Salmivalli, Lagerspetz, Björkqvist, Österman i Kaukianen, 1996). U nastavku će detaljnije biti opisane i navedene karakteristike žrtve nasilja, karakteristike osobe koja vrši nasilje te karakteristike osobe koja promatra nasilje.

Karakteristike žrtve nasilja

Nasilnik uvijek bira žrtvu nad kojom će počiniti nasilje i to je zajedničko obilježje svim osobama koje su žrtve nasilja. Kada osoba koja je nasilnik osjeti da neku osobu može poniziti bez ikakvih poteškoća pronalazi izgovor za odabir određene osobe koja postaje žrtvom nasilja (Prpić, 2006).

Žrtvom nasilja mogu postati svi učenici, ali ipak postoje karakteristike koje povećavaju mogućnost da se postane odabir počinitelja. Žrtvama nasilja postaju učenici koji dođu iz drugih sredina i zbog svog govora, naglasaka ili pak odijevanja nisu prihvaćena od strane svojih vršnjaka. Prema Bilić i Karlović (2015) žrtvom najčešće postaje novi učenik u razredu, miran i ljubazan učenik, nadareni učenik, učenik s posebnim potrebama, učenik čiji su roditelji razvedeni ili sl. Žrtve su tihi, nesigurni, anksiozni i oprezni učenici vrlo niskog samopouzdanja. Lako postaju metom jer su poslušni te se boje suprotstaviti. Coloroso (2004) kao karakteristike žrtve navodi i loše socijalne vještine, isticanje zbog talentiranosti i

nepriklanjane normama. Tvrdi kako svaki učenik može biti žrtva, primjerice, zato što se u pogrešno vrijeme našao na pogrešnom mjestu. O'Regan (2008) smatra da je sama reakcija na nasilno ponašanje ono što učenike određuje kao moguće žrtve.

Žrtvom nasilja može postati svaki učenik, ali najčešće su to (Coloroso, 2004):

1. Najmlađi učenik u razredu,
2. Učenik koji je novi u razredu,
3. Učenik koji se ne voli svađati,
4. Učenik čija su ponašanja iritantna drugima,
5. Učenik koji je siromašan ili bogat,
6. Tih, sramežljiv, povučen ili osjetljiv učenik,
7. Učenik sa psihičkim ili fizičkim teškoćama,
8. Učenik čiju rasu počinitelj nasilja vidi kao vrijednu prijezira.

Nerijetko se događa da roditelji posljednji saznaju da je njihovo dijete bilo žrtva nasilja. Razloga zašto učenici o nasilju kojeg su doživjeli od strane svojih vršnjaka ne govore roditeljima ima mnogo. Najčešći razlog je osjećaj srama ili krivnje. Razlog može biti i strah da će im se počinitelj osvetiti ako o tome nekome govore. Još jedan od razloga je to što žrtve često misle kako „nema pomoći“ i zbog toga se osjećaju izoliranima. Počinju vjerovati kako je to dio odrastanja i smatraju da ga moraju prihvatiti (Coloroso, 2004).

Bez obzira govori li žrtva o tome, sigurno će dati neke naznake. Roditelji moraju znati prepoznati promjene u ponašanju i njihovo trajanje (Buljan Flander 2007). Neki od znakova koji su prisutni kada je riječ o nasilju su: učenik gubi interes i odbija odlazak u školu, mijenja put do škole ili traži od roditelja da ga voze, prisutna je loša koncentracija i loš školski uspjeh, kući dolazi gladan, ostaje bez džeparca, oštećen mu je školski pribor, izostaje s nastave, ne govori o vršnjacima, postaje agresivan, depresivan, uznemiren i napet i sve je to popraćeno čestim glavoboljama i poremećajima spavanja kao i napadajima panike.

Učenik koje se nađe u ulozi žrtve prolazi kroz nekoliko faza. Prva faza trenutak je kada žrtva počinje primjećivati problem, počinje sama sebe preispitivati te nerijetke samu sebe kriviti jer se našlo u takvoj situaciji. Druga faza karakteristična je po tome što žrtva traži pomoć starijih napadajima plača, depresije, anksioznost ili sl. U sljedećoj fazi žrtva se počinje miriti sa sudbinom, a u posljednjoj fazi žrtva se osjeća nesposobnom (Bilić i Zloković, 2004).

Kada počinitelj nasilja počinje kriviti žrtvu za situaciju u kojoj se našla, žrtva se ili povuče ili počinje nasilno ponašati. Drugim riječima, počinje nasiljem odgovarati na nasilje (Noll i Carter, 2005). Žrtva se nasilno počinje ponašati ili prema nasilniku ili prema drugoj osobi. Tada žrtva svoju ljutnju prebacuje na nekoga drugoga, a ne prema izvoru nasilja. Tako se stvaraju reaktivne žrtve (Bilić i sur., 2012). Postoje i drugi nazivi poput: reaktivni počinitelji ili proaktivne žrtve. Takve osobe imaju manje strpljenja, brže reagiraju i planu te agresivno reagiraju na one koji provociraju. Najugroženija su skupina budući da imaju karakteristike žrtve i karakteristike nasilnika. Kao žrtve, prate ih emocionalni problem, dok ih kao nasilnike karakterizira impulzivno i agresivno ponašanje (Guy, 2017).

Spol, dob i socijalne vještine uvelike utječu na to hoće li pojedinac postati žrtvom nasilja. Učenik s manjim strahom od škole rjeđe postaje žrtvom od učenika s većim strahom (Brajša-Žganec, Kotrla Topić i Raboteg-Šarić, 2009). Važno je učenike poučavati kako nitko ne zaslužuje biti zlostavljan i kako isprike za nasilno ponašanje ne postoje (Noll i Carter, 2005).

Karakteristike osobe koja vrši nasilje

Ni jedno dijete nije rođeno kao nasilno. Ako je riječ o genetici, moguća je prisutnost temperamenta. Neki od razloga su i drugi faktori poput obiteljske atmosfere, školskog života, zajednice te kulture i svega ostalog što može poticati nasilno ponašanje. Takvo se ponašanje uči (Prpić, 2006).

Razna istraživanja nasilja pokazala su da nasilni učenici imaju poteškoća u raspoznavanju socijalnih znakova iz svog okruženja (Vasta i sur., 1998). Glavna karakteristika tipičnog počinitelja nasilja jest njegova agresivnost (prema vršnjacima, nastavnicima i roditeljima). Imaju razne potrebe kao što su kontrola nad drugima i osjećaj moći. Prisutan je manjak suosjećanja prema žrtvi i nerijetko visoko samopoštovanje (Olweus, 1998). Počinitelje nasilja često karakterizira prkos i sukobljavanje te su često skloni kršenju razrednih pravila. Takve osobe imaju pozitivno mišljenje o nasilju i nemaju nisko samopoštovanje kao i žrtve nasilja (Šimić, 2004).

Coloroso (2004) smatra kako je nasilje svjesna, namjerna i željena aktivnosti čija je svrha povređivanje drugoga i izazivanje straha. Autorica navodi četiri karakteristike nasilnog ponašanja:

1. *Nesrazmjer moći* prva je karakteristika koja se odnosi na to kako nasilnik može biti stariji, i jači od ostalih učenika. Ako se radi o verbalnom nasilju, nasilna osoba je, primjerice, verbalno kompetentnija od drugih, omiljenija među vršnjacima ili ako se radi o skupini nasilnika, mogu biti brojniji.
2. *Namjera da se povrijedi* karakteristika je koja se odnosi se to kako nasilno ponašanje nije slučajno već nasilnik uživa u tome. Nasilnik rado gleda patnju drugih te se nada kako će takvo ponašanje izazvati bol kod drugih.
3. *Prijetnja daljnjom agresijom*: „I nasilnik i žrtva znaju da će se nasilničko ponašanje vjerojatno ponoviti. Nasilništvo nije jednokratni događaj“ (Coloroso, 2004:34).
4. *Prestravljenost* je četvrta karakteristika koja je prisutna ako nasilno ponašanje eskalira u punoj snazi. Cilj nasilnika je da dođe do straha kod drugih te da se žrtva osjeća toliko bespomoćnom da se nikome ne obraća za pomoć. Krajnji cilj nasilnika je osjećaj dominacije.

Nasilne osobe zadirkuju, prijete, nanose bol i zastrašuju pojedince koji su slabiji od njih te ih nerijetko tjeraju da rade što oni žele tako što ih stalno podsjećaju što će im se dogoditi ako učine drugačije (Field, 2004). Osim prema vršnjacima, agresivni su i prema roditeljima, nastavnicima i drugim odraslim osobama koje ih okružuju. Nemaju suosjećanja prema žrtvi dok o sebi imaju dobro mišljenje (Olweus, 1998) i ne osjećaju krivnju zbog toga što čine (Bilić, Zloković, 2004). Uživaju u koristi koju imaju od žrtve te ako ostali učenici odobravaju to što čine, oni postupke ponavljaju (Olweus, 1998). Za žrtve smatraju kako zaslužuju da ih se zlostavlja (Bilić i sur., 2012). Zajedno obilježje svih nasilnih osoba je to što imaju pozitivan stav prema nasilnom ponašanju i smatraju kako im to pomaže u rješavanju problema.

Bilić i sur. (2012) navode neke od znakova za prepoznavanje nasilnih učenika. Nasilnici uglavnom imaju lošiju pažnju i koncentraciju, skloni su ometanju aktivnosti i povezano s time, školski uspjeh im je lošiji. U slobodno vrijeme gledaju filmove popraćene nasilnim sadržajima. Nasilni učenici imaju vrlo mali broj prijatelja te prijateljstva sklapaju isključivo s drugim nasilnim učenicima. Olweus (1996) navodi postojanje različitih motiva za nasilnim ponašanjem: potreba za moći, dominacijom kao i kontrolom nad drugima, obiteljski uvjeti u kojima se potiče neprijateljstvo ili mržnja prema okolini te koristoljublje kada nasilnik koristi žrtvu za pribavljanje primjerice novca. Coloroso (2004) neprijateljstvo nasilnika prema okolini povezuje s osjećajem prijezira i tvrdi kako se nasilništvo ne vezuje ni uz

ljutnju ni uz konflikt, nego uz prijezir. Prijezir objašnjava kao antipatiju koju nasilna osoba osjeća prema žrtvi jer smatra kako ona ne zaslužuje poštovanje drugih. Razloge za prijezir nasilnici uče u svojim domovima, školama i u društvu. Uzroci prijezira uglavnom proizlaze iz stavova koje nasilnici nalaze u svojim domovima, školama i društvu. Nasilne osobe osjećaju da imaju mogućnosti i pravo počinuti nasilništvo prema vršnjacima i nakon takvog ponašanja ne osjećaju sram ili empatiju prema žrtvi (Coloroso, 2004).

Coloroso (2004) navodi sedam tipova počinitelja nasilja:

1. *Samouvjereni počinitelj nasilja* ima napuhano samopoštovanje, osjećaj zasluge, veliki ego, sklonost nasilju te nimalo empatije za žrtvu. Vrlo je izražena ličnost kojoj se ostali dive i taj osjećaj superiornosti u odnosu na druge razlog je zašto se osjeća dobro. Uglavnom nema velik broj iskrenih i pravih prijatelja zbog nedostatka povjerenja, poštovanja i odanosti.

2. *Socijalni počinitelj nasilja* služi se tračevima, uvrede, glasinama i izbjegavanjem u svrhu ignoriranja i izoliranja žrtve. Ovakav tip nasilnika ima nisko samopoštovanje te je prisutna ljubomora na uspjehe drugih. Uglavnom se ponaša kao suosjećajna i brižna osoba i to iskorištava za dolazak do svojih cilja.

3. *Potpuno oboružani počinitelj nasilja* je nasilnik podosta mirnog karaktera i naizgled nezainteresiran te pokazuje malo osjećaja, zao je i osvetoljubiv prema žrtvi. Ima bezosjećajan izraz lica i gotovo nikada ne pokazuje svoje osjećaje koji su ustvari duboko potisnuti i zato ih vrlo teško pronalazi. Koristi svaku priliku za nasilničkim ponašanje i zlostavljanje, a pogotovo onda kada nema promatrača ili ga nema tko spriječiti.

4. *Hiperaktivni počinitelj nasilja* je nasilnik s nekom vrstom poremećaja socijalnih vještina kao i poteškoća u prepoznavanju socijalnih znakova. Najčešće ovakav tip nasilnika ima poteškoće u stvaranju prijateljstva s ostatkom društva.

5. *Počinitelj i žrtva nasilja* spadaju u istu skupinu. Žrtva nasilja je od strane starijih učenika te vrši nasilje nad drugima kako bi olakšao svoj osjećaj s bespomoćnosti. Žrtva se nasilno ponaša prema nasilniku ili drugoj osobi. Svoju ljutnju prebacuje na nekoga drugoga, a ne prema izvoru nasilja. To su reaktivne žrtve. Postoje i drugi termini: reaktivni počinitelji ili proaktivne žrtve.

6. *Grupa počinitelja nasilja* često karakterizira grupu prijatelja koji zajednički vrše nasilje, nasilje ne bi nikad izveli samostalno. Navedeni tip počinitelja nasilja zna da je to neprihvatljivo i da takvim postupcima povređuje žrtvu.

7. *Banda počinitelja nasilja* jest skupina koja nije povezana zbog prijateljstva već strateški savez zbog dominacije i moći nad ostalim učenicima. Takva skupina uključuje članove koji su istomišljenici s nedostatkom empatije prema žrtvi te kajanja za ono što učine.

Prema Coloroso (2004) svi počinitelji nasilja imaju zajednička obilježja:

1. Dominacija nad ostalima
2. Iskorištavanje drugih
3. Nemogućnost sagledavanja situacije iz druge perspektive
4. Zaokupljenost isključivo svojim željama i zanemarivanje osjećaja drugih
5. Sklonost ozljeđivanju drugih učenika kada odrasle osobe nisu u blizini
6. Sagledavanje slabijih vršnjaka kao plijen odnosno žrtve
7. Odbijanje preuzimanja odgovornosti za ponašanje

Karakteristike osobe koja promatra nasilje

Treća skupina koja sudjeluje u vršnjačkom nasilju jesu promatrači koji svojim reakcijama i postupcima mogu znatno utjecati na razvoj situacije (Bilić i sur, 2012). Postoje tri načina kako se osobe koje promatraju nasilje mogu ponašati: nezainteresirano gledanje, aktivno ohrabrivanje i priključivanje nasilniku i suprotstavljanje nasilniku kako bi se pomoglo žrtvi (Coloroso, 2004). Postoje brojni razlozi promatračevog nezainteresiranog gledanja i nereagiranja na uočeno nasilje. Prvi razlog je strah kojeg promatrač osjeća. Vjeruje kako će nasilna osoba i njega povrijediti ako pomogne žrtvi. Drugi razlog zašto promatrač samo nezainteresirano gleda nasilje je vjerovanje kako će samo pogoršati situaciju ako nešto učini. Treći razlog nereagiranja promatrača je to što ne zna kako da pomogne žrtvi, što da poduzme i kako da prijavi nasilje (Coloroso, 2004). Promatrači često pokušavaju opravdati svoj nezainteresirano gledanje i nereagiranje navode razne izgovore. Govore kako to nije njihov problem, mišljenja su da je žrtva takvo ponašanje zaslužila, tvrde kako žrtvu ne smatraju prijateljem, a nasilnika da te da je bolje biti u društvu popularnijih učenika nego pomoći žrtvi (Coloroso, 2004).

Već je spomenuto promatračevo aktivno ohrabrivanje nasilnika, a razloga za takvo ponašanje ima mnogo. Promatrači se odlučuju pridružiti nasilniku jer smatraju da je on hrabar i popularan u društvu. Još jedan od razloga je osjećaj zaštite kojeg osjeća promatrač koji se pridružio nasilničkoj grupi vršnjaka. Promatračevo aktivno sudjelovanje ili

ohrabrivanje nasilnika dovodi do još veće patnje kod žrtve, potiče se antisocijalno ponašanje nasilnika te se promatrača dovodi do toga da i sam postane počinitelj nasilja (Coloroso, 2004).

Istraživanje o aktivnosti vršnjaka tijekom nasilja (Coloroso, 2003; prema Zrilić, 2006) pokazalo je kako su se u 85% slučajeva nasilnog ponašanja uključili u nasilje dok je 81% poticalo takvo ponašanje. U 48% slučajeva učenici su aktivno sudjelovali, a u 13% slučajeva odlučili su braniti žrtvu. Prema rezultatima, vršnjaci su u češće stajali uz nasilnika nego uz žrtvu (Coloroso, 2004).

Važno je učenike osvještavati o vršnjačkom nasilju i preuzimanju odgovornost za njegovo sprječavanje čime bi umjesto straha i nesigurnosti u svom okruženju poticali empatiju i stvarali sigurnu okolinu bez nasilja (Coloroso, 2004).

2.2. Neki etiološki čimbenici vršnjačkog nasilja

Za pronalazak odgovora na pitanja koja se tiče nasilnog ponašanja učenika nužno je obratiti pozornost na faktore koji utječu na njegov odgoj i obrazovanje kao i na odrastanje.

Coloroso (2004) tvrdi kako se nasilnici zasigurno ne rađaju kao nasilnici, već da postoje mnogi razlozi nasilnog ponašanja. Kao jedan od faktora koji utječu na nasilno ponašanje navodi individualne osobine učenika. Osim toga, postoje i mnogi drugi faktori poput: obiteljske atmosfere, vršnjaka, školske sredine i utjecaja medija. Nasilne osobe takvo ponašanje uče ponajviše od "moćnijih" osoba koje su se na takav, neprihvatljiv način, ponašale prema njima (Coloroso, 2004). U nastavku će biti riječ o obitelji, vršnjacima, školskoj sredini i medijima kao čimbenicima rizika za nasilno ponašanje učenika u osnovnoj školi.

a) Obitelj

Odnosi unutar obitelji kao i odnosi obitelji prema djetetu temelji su djetetovih odnosa s drugima kasnije tijekom života. Iskustva koja utječu na učenikov razvoj on doživljava u

svojoj obitelji gdje njegovi roditelji ponašanjem pokazuju na koji se način treba ponašati u različitim situacijama. Ako roditelji koriste nasilno ponašanje kako bi nekog zastrašili ili dobili ono što žele, dijete će takvo ponašanje smatrati normalnim i velika je vjerojatnost da će se na isti način ponašati u društvu svojih vršnjaka (Buljan Flander, 2007). Različite nesuglasice, svađe i nasilje unutar obitelji poticat će dijete na isto ponašanje u školi (Olweus, 1998). „Nedostatak pažnje i topline, svjedočenje nasilnom ponašanju kod kuće te nedovoljan nadzor i briga roditelja“ razlog su nasilnog ponašanja učenika (Buljan Flander, 2007: 9).

Učenici koji se ponašaju nasilno najčešće imaju roditelje koji su emocionalno hladni, depresivni te im nedostaje empatije (Bowes i sur., 2009; Veenstra i sur., 2005). Osim toga, ako je roditelj popustljiv i ne mari za određivanjem granica nasilnog ponašanja, učenik će takvo ponašanje koristiti sve češće, a roditelji će smatrati kako je takvo ponašanje samo prolazna faza (Bilić i sur, 2012). Kada učenik shvati da roditelji dopuštaju nasilje, takvo će ponašanje koristiti da dobije ono što želi (Beane, 2008). Češće će se nasilno ponašati učenici koji ili nemaju oca ili on nije često prisutan budući da je manjak vremena koje se provodi s roditeljima ključan za razvoj nepoželjnog nasilnog ponašanja (Espelage, Bosworth i Simon, 2000).

b) Vršnjaci

Jedan od čimbenika rizika za nasilno ponašanje učenika su i nasilni vršnjaci. Nerijetko se događa da učenik postaje nasilan ako postoji grupa vršnjaka koja ga tjera na takvo ponašanje kako bi mogao postati dio društva odnosno grupe. Nasilne osobe smatraju kako će nasilnim ponašanjem privući pažnju vršnjaka i samim time se osjećaju se popularnima. Često smatraju da je korištenje nasilnih postupaka najbolja obrana i zato se nasilno ponašaju iako za to ne postoji razlog te vrlo često sve ljude u svojoj okolini smatraju neprijateljima (Beane, 2008).

Nasilni učenici uglavnom imaju veći broj prijatelja koji se ponašaju na isti ili sličan način. Tako pronalaze prijatelje, bitno im je da imaju slične osobine, interese te obrasce ponašanja. Potrebni su im prijatelji koji podržavaju takva nasilna ponašanja. Nerijetko se događa da su nasilnici vrlo popularni u društvu, posebice za vrijeme adolescencije (Velki i Vrdoljak 2013). Prijatelji s kojima sudjeluju u aktivnostima i s kojima provode vrijeme utječu na njihovo ponašanje (Espelage, Holt i Henkel, 2003). Učenik ima potrebu biti dio vršnjačke grupe odnosno skupine, a ako je to narušeno, najvjerojatnije će nasilnim ponašanjem

pokušati pridobiti određeni status unutar grupe vršnjaka kako bi bili prihvaćeni (Woods, Done i Kalsi, 2009).

c) Školska sredina

Škola sredina ima veliku ulogu u poticanju, ali i sprječavanju nasilnog ponašanja među učenicima. Kako bi se nasilna ponašanja zamijenila prihvatljivim ponašanjima ključno je sudjelovanje i pomoć svih učenika, nastavnika i drugih stručnih suradnika. Ako nastavnici i stručni suradnici ne reagiraju na nasilje, nasilni učenici će se i dalje ponašati nasilno i zastrašivati vršnjake (Olweus, 1996; Zečević, 2010). „Nedostatak bliskosti, osjećaja prihvaćenosti svih učenika te međusobnog poštovanja između nastavnika i učenika i obrnuto, dovode do nasilničkog ponašanja u školi.“ (Buljan Flander, 2007: 10). Već je spomenuto kako prisutnost obiteljskog odnosa bez suosjećanja, nedostatak roditeljskog nadzora, dopuštanje nasilnog ponašanja i fizičko kažnjavanje stvaraju veliku vjerojatnost da će se učenik nasilno ponašati i u školskoj sredini.

d) Mediji

Posljednjih se godina često govori o utjecaju različitih medija na nasilno ponašanje (Bilić i sur., 2012). Postoje pozitivne strane koje razvijaju i potiču kreativnost, maštu, razvoj društva i umanjuju razliku među slojevima društva (Jurčić, 2017). Pozitivna strana medija je i to što obrazuju, informiraju i zabavljaju. Međutim, postoje i negativne strane poput manipulacije, opsjednutosti zabavom, jezične nekulture, diskriminacije i nasilja (Jurčić, 2017). Učenici svoje slobodno vrijeme sve češće provode gledajući televizor, koristeći društvene mreže ili igrajući igrice na računalu (Olweus, 1998 i Bilić i sur., 2012). Budući da je tehnologija posljednjih godina znatno unaprijeđena, učenici imaju mogućnost pristupiti medijima bilo kad i bilo gdje. To je razlog zašto sve češće postaju svjedocima nasilja. Filmovi i emisije sve češće prikazuju nasilne sadržaje poput ubojstva, samoubojstva, pljački i sl. Na društvenim mrežama sve se više čita o nasilju u svijetu i takve vijesti postaju svakodnevice. Učenici osnovnoškolske dobi rado igraju računalne igrice kojima se potiče nasilno ponašanje budući da se ono tamo, u „virtualnom“ svijetu, smatra prihvatljivim. Do problema dolazi kako učenik takvo ponašanje, prikazano putem različitih medija, počinje provoditi u društvu svojih vršnjaka čime se smanjuje suosjećanje prema žrtvi (Olweus, 1998). „Djeca školske

dobi, učestalo izlagana medijskom nasilju, kasnije će vjerojatno biti neprijateljski nastrojena prema drugima i nesklona prosocijalnim oblicima ponašanja“ (Bilić, 2010: 267).

Može se zaključiti kako su za odgoj pojedinca ključni mnogi čimbenici, ali najvažniju ulogu imaju ljubav i pažnja koju pružaju roditelji, nastavnici i vršnjaci kao i postavljene granice kada je riječ o prihvatljivom i neprihvatljivom ponašanju (Olweus, 1998).

2.3. Dosadašnja istraživanja vršnjačkog nasilja i odnosa među učenicima

Već je u uvodu ovoga rada spomenuto kako je vršnjačko nasilje prisutno u svim društvima diljem cijeloga svijeta te je zbog toga zanimljivo brojnim istraživačima. Mnoga istraživanja provedena u Hrvatskoj, ali i svijetu bila su usmjerena na učestalost i oblike vršnjačkog nasilja i odnose među učenicima u školi ili razredu.

Beran (2006) navodi kako rezultati brojnih istraživanja ukazuju na to da je postotak učenika koji su bili žrtve nasilja od 9% do 35%. Ipak, većina istraživanja ukazuje na postotak od otprilike 20%. Slične rezultate dobili su Bašić i suradnici (2021) u Hrvatskoj, a uzorak su činila 1424 učenika. Istraživanje je pokazalo kako je 20,4 % učenika sudjelovalo u nasilju kao počinitelj dok je 4,2 % učenika bilo žrtvom nasilja. Rezultate slične ovima pokazalo je i istraživanje Ćakić i sur., (2013) koje je provedeno u Splitu, a uzorak je činilo 567 učenika te je njih 16,3% sudjelovalo u nekom obliku nasilnog ponašanja. Istraživanje Vlah i Perger (2013) provedeno je u jednoj osnovnoj školi u Ličko-senjskoj županiji, a uzorak je činilo 147 učenika. Sudionici su bili učenici četvrtog, petog, šestog, sedmog i osmog razreda. Prema rezultatima, 17,7% učenika bilo je dio vršnjačkog nasilja kao počinitelj, dok je njih 20,4% trpjelo vršnjačko nasilje.

Velki i sur. (2016) proveli su istraživanje koje je obuhvatila četiri osnovne škole. Ukupno je sudjelovalo 496 učenika. Ispitanici su bili učenici od 5. do 8. razreda. Prema dobivenim rezultatima, najzastupljeniji oblik vršnjačkog nasilja je verbalno nasilje. Navedeni oblik nasilnog ponašanja učenici često „zamjenjuju“ šalom jer ne razmišljaju o posljedicama. Što su stariji, učenici imaju razvijenije verbalne vještine koje koriste u različitim situacijama. Stoga su najzastupljeniji oblici verbalnog nasilja vrijeđanje i zadirkivanje vršnjaka.

Veenstra i sur. (2005) proveli su istraživanje na uzorku od 1065 učenika čija je prosječna dob 11 godina. Prema rezultatima, učenice su češće žrtve nasilja dok su učenici češće počinitelji. Rezultati istraživanja Scheithauer i sur. (2006) koje je provedeno na uzorku od 2086 učenika također ukazuju na to da su učenici češće počinitelji nasilja. Slične rezultate dobili su i Bašić i sur. (2021) koji također navode da su učenici češće počinitelji.

Međutim, istraživanje Felix i McMahon (2007), koje je provedeno na uzorku od 111 učenika osnovne škole, ne pokazuje razlike u spolu kada je riječ o činjenju i doživljavanju nasilja. Rezultate slične ovom istraživanju pokazalo je i istraživanje Vlah i Perger (2013). Utvrđeno je kako ne postoje razlike u spolu kada se govori o doživljavanju nasilja. Solberg i Olweus (2003) proveli su istraživanje na uzorku od 5171 učenika, a rezultati pokazuju kako su učenici češće i žrtve i počinitelji nasilja. Slični rezultati dobiveni su i istraživanjem Šakić i sur. (2002).

Puzić i sur., (2011) istraživanjem su ispitivali odnose među učenicima u 10 osnovnih škola na području Zagreba. Prema rezultatima, dvije trećine učenika smatra kako su među učenicima prisutni prijateljski odnosi. 49% učenika smatra kako učenici međusobno pomažu jedni drugima tijekom različitih školskih aktivnosti dok se 51% učenika složilo kako se učenici međusobno odnose na prijateljski način. Rezultati o percepciji učenika o odnosima među učenicima su sljedeći: s tvrdnjom da se učenici međusobno slušaju složilo se 23% učenika te 30% njih tvrdi kako učenici uvažavaju tuđa mišljenja tijekom donošenja odluka. Ovo istraživanje bavilo se i pitanjem učestalosti reagiranja nastavnika u slučaju nasilja. Prema dobivenim rezultatima, 60% učenika tvrdi kako nastavnik pokušava zaustaviti ili spriječiti vršnjačko nasilje.

Bojčić i Mandić (2021) proveli su istraživanje o iskustvima učenika s vršnjačkim nasiljem te o njihovoj percepciji školske klime. Uzorak je činilo 186 učenika jedne osnovne škole u Našicama. Cilj je bio ispitati odnos nasilnog ponašanja koje je doživljeno i nasilnog ponašanja koje je počinjeno s učenikovom procjenom školske klime. Osim toga, cilj je bio utvrditi postoje li statistički značajne razlike u činjenju i trpljenju nasilja s obzirom na spol i dob. Prema dobivenim rezultatima postoje značajne spolne razlike u učestalosti činjenja nasilja te su učenici muškog spola češće i žrtve i počinitelji. Rezultatima je utvrđena pozitivna povezanost između doživljenog i počinjenog nasilja s percepcijom negativne školske klime što znači da češće činenje i trpljenje nasilnog ponašanja rezultira negativnom procjenom školske klime.

Družinec (2021) provodi istraživanje s ciljem utvrđivanja povezanosti percipirane socijalno-komunikacijske komponente školske kulture i obrazaca ponašanja učenika osnovne škole u interpersonalnim sukobima. Istraživanje je provedeno u 12 osnovnih škola u Krapinsko-zagorskoj županiji, a uzorak čini ukupno 720 učenika. Istraživanje se sastoji od predistraživanja prilikom kojeg je konstruirana *Skala prijateljsko-suradničke komunikacije između učenika u školi – PSK* te od glavnoga istraživanja u kojemu je korišten integrirani Upitnik za učenike i učenice. Upitnik se sastoji od četiri skale: Skale školske klime i sukoba u školi (Puzić, Baranović, Doolan, Jokić i Ristić Dedić, 2011), Skale školske kulture (Higgins-D'Alessandro i Sath, 1997), Skale samoprocjene obrazaca ponašanja učenika u interpersonalnim sukobima – SOPUIS-a (Družinec i Vlah, 2015) i Skale prijateljsko-suradničke komunikacije između učenika u školi – PSK-a koja je korištena za potrebe našeg istraživanja, a opisuje prijateljsko-suradničke odnose između učenika. Skalu čini ukupno 17 čestica/tvrđnji. Prema dobivenim rezultatima sudionici istraživanja često ili gotovo uvijek percipiraju 15 od ukupno 17 čestica. Najveći broj ispitanika, njih 50,7%, tvrdi kako *učenici imaju osmijeh na licu za vrijeme međusobnoga razgovora*. 50,9% ispitanika gotovo uvijek percipira kako se *moгу osloniti na prijatelje kada im treba pomoć ili savjet* dok se nešto manje ispitanika, njih 52%, izjasnilo kako učenici *rado sudjeluju u zajedničkim aktivnostima u školi (izlet, priredba)*. S činjenicom da *učenici međusobno posuđuju stvari i pribor* slaže se 65,5% ispitanika dok njih 53,4% tvrdi da *prijatelji brane jedan drugoga*. 56,2% učenika izjasnilo se kako *učenici, učeniku koji je zaboravio zadaću, pomažu da je napiše*.

3. SVRHA, CILJ I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

3.1. Svrha i cilj istraživanja

Svrha je dati doprinos znanju o vršnjačkom nasilju kroz podatke u jednoj osnovnoj i jednoj područnoj školi u Republici Hrvatskoj. Aplikativna svrha je, školama u kojoj se provodi ovo istraživanje, ponuditi neke od elemenata pravilnog i stručnog postupanja i prevencije, pritom se oslanjajući na analizirane dobivene podatke.

Cilj ovoga istraživanja je istražiti učestalost doživljavanja i činjenja vršnjačkog nasilja u osnovnoj školi i njegove oblike te utvrditi viđenje i percepciju učenika o nekim ponašanjima unutar razreda i škole.

3.2. Hipoteze istraživanja

Nakon postavljenog temeljnog cilja postavljaju se i hipoteze specifičnih problema rada:

H1: Nasilničko ponašanje koje čini jedan učenik prema drugom ponekad ili češće prisutno je kod 5% učenika i najčešći je riječ o verbalnom nasilju i izolaciji učenika.

H2: Bar 10% učenika doživljava vršnjačko nasilje najmanje 2-3 puta mjesečno ili češće pri čemu je najčešći oblik verbalno nasilje.

H3: Najčešći počinitelji vršnjačkog nasilja su učenici muškog spola.

H4: Žrtvom nasilja češće postaje osoba ženskog spola.

H5: Bar četvrtina učenika je bila izložena nasilju od strane vršnjaka najmanje mjesec dana ili duže.

H6: Bar 20% učenika je nekome reklo da je doživjelo vršnjačko nasilje.

H7: Bar polovina učenika mišljenja je kako nastavnik često ili gotovo uvijek pokušava zaustaviti nasilje nad nekim učenikom.

H8: Ne postoji povezanost između *prijateljsko-suradničke komunikacije* i dobi učenika.

H9: Ne postoji povezanost između *prijateljsko-suradničke komunikacije* i spola učenika.

H10: Postoji povezanost između *prijateljsko-suradničke komunikacije u školi* i učenikovog sviđanja boravka u školi.

4. METODA

U svrhu prikupljanja podataka koji su bili potrebni za realizaciju osnovnog cilja i svrhe istraživanja, provedeno je terensko istraživanje anketnim upitnikom.

4.1. Sudionici istraživanja

Učenici

U istraživanju su sudjelovali učenici koji pohađaju peti, šesti, sedmi i osmi razred Osnovne škole Vazmoslav Gržalja u Buzetu te peti, šesti, sedmi i osmi razred Područne škole Vrh. Istraživanjem su obuhvaćena dva odjeljenja petog razreda, dva odjeljenja šestog razreda, tri odjeljenja sedmog razreda te tri odjeljenja osmog razreda Osnovne škole te po jedno odjeljenje svake generacije razreda Područne škole što ukupno iznosi četrnaest odjeljenja.

Ovom je ispitivanju pristupilo ukupno 178 učenika: 78 učenika (43,8 %) i 100 učenica (56,2 %). Raspodjela ukupnog broja učenika i učenica po razrednima prikazana je u Tablici 1. Raspon životne dobi ispitanih učenika kreće se od 11 godina do 15 godina, a prosječna životna dob iznosi $M=12$ godina i 7 mjeseci ($SD=1,18$).

Tablica 1: **Prikaz broja ispitanih učenika po razredima (N=178)**

	5.razred	6.razred	7.razred	8.razred
Učenici	21 (47,7%)	16 (44,4%)	18 (41,9%)	23 (41,8%)
Učenice	23 (52,3%)	20 (55,6%)	25 (58,1%)	32 (58,2%)
Ukupno	44 (24,7%)	36 (20,2%)	43 (24,2%)	55 (30,9%)

Tablica 2: **Raspodjela broja ispitanika prema spolu i dobi**

	11	12	13	14	15	Ukupno
Muški	16 (45,7%)	23 (47,9%)	17 (43,6%)	19 (38,8%)	3 (42,9%)	78 (43,8%)
Ženski	19 (54,3%)	25 (52,1%)	22 (56,4%)	30 (61,2%)	4 (57,1%)	100 (56,2%)
Ukupno	35 (19,7%)	48 (27%)	39 (21,9%)	49 (27,5%)	7 (3,9%)	178 (100%)

Kao što se vidi iz Tablice 2, najveći broj ispitanika ima 14 godina, njih 49 (27,5%) dok najmanji broj ispitanika, 7 (3,9%), ima 15 godina. 11 godina ima ukupno 35 (19,7%), 12 godina ukupno 48 (27%) ispitanika, a 13 godina 39 (21,9%) ispitanika.

Tablica 3: **Raspodjela broja ispitanika po razredima**

Razred	F	%
5	44	24,7
6	36	20,2
7	43	24,2
8	55	30,9
Ukupno	178	100,00

Kao što se vidi iz Tablice 3, najveći broj ispitanika polazi osmi razred osnovne škole, njih 55 (30,9%) dok najmanji broj ispitanika polazi šesti razred, njih 36 (20,2%). Peti razred polaze 44 (24,7%) ispitanika, a sedmi razred 43 (24,2%) ispitanika.

4.2. Mjerni instrument

Podaci su prikupljeni anketnim upitnikom nakon što su dobiveni sve potrebne administrativne suglasnosti i dozvole. U istraživanju je korišten jedan mjerni instrument koji je ovdje prikazan. To je Upitnik za učenike (Prilog 1).

Upitnik za učenike

Upitnik za učenike sastoji se od tri dijela. U prvom se dijelu ispituju opći i sociodemografski podaci o ispitaniku: razred, dob i spol. U drugom se dijelu nalazi integrirani Olweusov (1996) upitnik: *Upitnik nasilnik/žrtva*. Upitnik je preveden te prilagođen za hrvatske kulturološke prilike (Pregrad i sur., 2007). Treći je dio ovog upitnika ispitivao odnose među učenicima osnovne škole, a to se ispitivalo skalom: *Skala prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi – PSK¹* (Družinec, 2021).

Varijable, koje se vezuju uz vršnjačko nasilje u *Upitniku nasilnik – žrtva* sadrži dva dijela te se sastoji od 34 čestice. U prvom dijelu ispituje se učestalost vršnjačkog nasilja koje je doživljeno od drugih učenika (6.-20. čestica), a drugim se dijelom ispituje kolika je učestalost činjenja nasilja nad drugim učenicima. Obuhvaćeno je razdoblje posljednjih mjeseci odnosno od početka školske godine do dana kada je učenik upitnik ispunjavao (25.-34. čestica). Učenici odnosno ispitanici upitnik ispunjavaju tako da znakom „X“ označe jedan od ponuđenih odgovora odnosno učestalost činjenja nasilja nad drugim učenicima ili doživljavanja vršnjačkog nasilja od strane drugih učenika.

Dvije čestice Olweusovog upitnika odnose se na percepciju učenika o sviđanju u školi i prijateljstvo u razredu. Odgovori su u bazi kodirani na način da veće sviđanje ima višu vrijednost.

Svaka od čestica ima ponuđene odgovore od kojih ispitanik odabire jedan. Odgovori se razlikuju odnosno nisu ponuđeni odgovori svih čestica jednaki. Čestice koje se vezuju uz izloženost učenika vršnjačkom nasilju (6.-20.) te uz činjenje nasilja nad drugim učenicima (26.-33.) sadrže ponuđene sljedeće odgovore: *nada mnom nije izvršeno nasilje u posljednjih nekoliko; dogodilo se jednom ili dvaput; 2-3 puta mjesečno; jedanput tjedno te nekoliko puta tjedno*. Izuzetak su čestice broj 16, 17,18,19 i 20.

Odgovori čestice broj 25 jesu: *gotovo nikada; rijetko; ponekad; često; gotovo uvijek*. Žrtvom nasilja smatra se učenik koji je označio odgovore *2-3 puta mjesečno, jednom tjedno*

---

¹ Linearni kompoziti za *Skalu prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi – PSK* izrađeni su uz pomoć mentorice rada. Urađena je faktorska analiza uz pomoć Scree Cattell Testa i oblimin rotacija dobivenih komponenti. Također, s obzirom da je Kolmogorov-Smirnov test pokazao značajna odstupanja od normalne distribucije, korištena je neparametrijska statistika.

ili *nekoliko puta tjedno* kada je riječ o tome koliko je često nad njime izvršeno nasilje. Počiniteljem nasilja smatra se učenik koji je na pitanje koje se odnosi na učestalost sudjelovanja u nasilništvu nad drugim učenicima u školi u posljednjih nekoliko mjeseci kao svoj odgovor označio: *ponekad, često* ili *gotovo uvijek*.

Unutar baze podataka odgovori su kodirani na način da višu odnosno veću vrijednost ima češća učestalost nasilja. Upitnik sadrži i pitanja vezana uz reakcije promatrača na nasilje unutar razreda ili škole. Drugim riječima, ispituje se učestalost pokušaja da se vršnjačko nasilje nad drugim učenikom ili učenicima zaustavi te se ispituje na koji način učenici/ispitanici to doživljavaju. Olweus (1998) navodi Cronbachov alpha koeficijent unutarnje konzistencije za čestice 6-15 i 25-34 koji iznosi ,80 do ,90.

Prva testirana hipoteza glasi: „*Nasilničko ponašanje koje čini jedan učenik prema drugom ponekad ili češće prisutno je kod 5% učenika i najčešći je riječ o verbalnom nasilju i izolaciji učenika*“ te se odnosi na 8 čestica (26.-33.) mjernog instrumenta, a to su: „*Nazivao/la sam drugog učenika pogrđnim imenima, ismijavao/la ili zadirkivao/la*“, „*Namjerno sam isključivao/la učenika ili učenicu iz mog kruga prijatelja*“, „*Udarao/la sam, udarao/la nogom učenika(učenicu) ili zaključavao/la u prostoriju*“, „*Širio/la sam lažne glasine i namjeravao/la ostale odvratiti od učenika ili učenice*“, „*Uzimao/la sam novac ili ostale stvari od učenika (učenice) ili uništavao/la stvari koje pripadaju tom učeniku (učenici)*“, „*Prijetio/la sam učeniku/ci ili prisiljavao/la da čini ono što ne želi*“, „*Nazivao/la sam učenika (učenicu) pogrđnim imenima, komentirao/la njegovo/njeno porijeklo*“ i „*Nazivao/la sam učenika (učenicu) pogrđnim imenima ili pokazivao/la geste sa seksualnim značenjem*“. Druga testirana hipoteza glasi: „*Bar 10% učenika doživljava vršnjačko nasilje najmanje 2-3 puta mjesečno ili češće pri čemu je najčešći oblik verbalno nasilje*“ te se također odnosi na 8 čestica (7.-14.) mjernog instrumenta, a to su redom: „*Nazivali su me pogrđnim imenima, ismijavali me ili zadirkivali na bolan način*“, „*Ostali učenici su me namjerno zanemarivali i isključivali iz svojeg kruga prijatelja*“, „*Udarali su me, udarali su me nogama, gurali, gađali ili zaključavali u prostoriju*“, „*Učenici (učenice) su lagali ili širili lažne glasine o meni i pokušavali odvratiti ostale učenike (učenice) od mene*“, „*Uzimali su mi novac ili ostale stvari te ih uništavali*“, „*Prijetili su mi ili me prisiljavali da činim ono što nisam htio/htjela*“, „*Nazivali su me pogrđnim imenima i komentirali moje porijeklo*“ te „*Nazivali su me pogrđnim imenima, komentirali ili pokazivali geste sa seksualnim značenjem*“. Treća hipoteza je „*Najčešći počinitelji vršnjačkog nasilja su učenici muškog spola*“, a odnosi se na česticu broj 17 koja glasi „*Je li prema tebi bio nasilan učenik (učenici) ili učenica (učenice)?*“. Četvrta testirana hipoteza je „*Žrtvom*

nasilja češće postaje osoba ženskog spola“, a promatrat će se česticom broj 6 (*„Koliko puta je nad tobom izvršeno nasilje u školi posljednjih nekoliko mjeseci?“*) tako da će se odgovori ispitanika grupirati prema spolu kako bi istražilo tko češće trpi nasilje ovisno o spolu. Peta hipoteza bavi se vremenskim trajanjem doživljenog nasilja te glasi: *„Bar četvrtina učenika je bila izložena nasilja od strane vršnjaka najmanje mjesec dana ili duže“*, a obuhvaća česticu *„Koliko dugo je trajalo ili još uvijek traje nasilje?“* Šesta hipoteza je *„Bar 20% učenika je nekome reklo da je doživjelo vršnjačko nasilje“* te se vezuje uz česticu broj 20, a ona glasi: *„Jesi li kome rekao da je nad tobom izvršeno nasilje u školi?“* Sedma testirana hipoteza je *„Bar polovina učenika mišljenja je kako nastavnik često ili gotovo uvijek pokušava zaustaviti nasilje nad nekim učenikom.“* Ova se hipoteza veže uz česticu *„Koliko često učitelj (učiteljica) ili druge osobe pokušavaju zaustaviti nasilje nad nekim učenikom u školi?“* Osmo testirana hipoteza glasi: *„Ne postoji povezanost između prijateljsko-suradničke komunikacije i dobi učenika“* te povezuje dob ispitanika s varijablama koje se vezuju uz odnose među učenicima u školi mjerene Skalom prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi – PSK. Skalu čini ukupno 17 čestica/tvrdnji koje se odnose na odnose između učenika u školi te se sastoji od dvije subskale (čestice skale su: *„Učenici moje škole međusobno razgovaraju o važnim događajima u školi“*, *„Učenici moje škole pomažu jedni drugima oko pisanja domaćih zadaća“*, *„Učenici moje škole pomažu jedni drugima u učenju za ispite“*, *„Učenici moje škole u razgovoru uglavnom slušaju učenika s kojim razgovaraju“*, *„Učenici moje škole čuvaju povjerenje i tajne“*, *„Učenici moje škole imaju osmijeh na licu za vrijeme međusobnog razgovora“*, *„Učenici moje škole uglavnom gledaju u oči učenika s kojim razgovaraju“*, *„Učenici moje škole ponekad „potapšaju“ drugog učenika s kojim razgovaraju“*, *„Učenici moje škole međusobno razumiju jedan drugoga“*, *„Učenici moje škole mogu se osloniti na prijatelje kada im treba pomoć ili savjet“*, *„Učenici moje škole rado sudjeluju u zajedničkim aktivnostima u školi (izlet, priredba)“*, *„Učenici moje škole međusobno si posuđuju stvari i pribor“*, *„U mojoj školi prijatelji brane jedan drugoga“*, *„U mojoj školi ako netko od učenika doživi neuspjeh, ostali ga tješe i pokušaju mu pomoći“*, *„U mojoj školi poštuje se mišljenje svakog učenika kada se donose zajedničke odluke“*, *„U mojoj školi ako netko od učenika zaboravi zadaću, ostali mu pokušavaju pomoći da je napiše“* i *„U mojoj školi stariji učenici rado pomažu mlađim učenicima“*) Jedna od subskala je *„Emocionalna podrška i empatija“*, a čine ju 8.,14.,15. i 17. čestica skale (Alpha= 0,729) dok subskalalu *„Zajedništvo i praktična podrška“* čine 2., 7., 10., 11., 13. i 16. čestica (Alpha= 0,786). Na spomenutoj su skali učenici/ispitanici izražavali stupanj slaganja s tvrdnjom na skali Likertovog tipa. Skala sadrži četiri stupnja:

nikada ne primjećujem (0), ponekad primjećujem (1), često primjećujem (2), gotovo uvijek primjećujem (3). Odgovori su u bazi podataka kodirani na način da višu vrijednost zauzima veće slaganje s navedenom tvrdnjom.

Deveta hipoteza je „*Ne postoji povezanost između prijateljsko-suradničke komunikacije i spola učenika*“ i povezuje spol ispitanika s varijablama koje se vezuju uz odnose među učenicima u školi mjerene Skalom prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi – PSK. Posljednji testirana hipoteza je „*Postoji povezanost između prijateljsko-suradničke komunikacije u školi i učenikovog sviđanja boravka u školi*“ te povezuje česticu „*Kako ti se sviđa u školi?*“ s varijablama koje se vezuju uz odnose među učenicima u školi mjerene Skalom prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi – PSK.

4.3. Postupak prikupljanja podataka

Za početak procesa prikupljanja podataka za potrebe ovog diplomskog rada bila je potrebna dozvola od strane Učiteljskog fakulteta. Potvrda od strane dekana fakulteta i mentorice diplomskog rada omogućila je uspostavljanje kontakta s ravnateljicom škole u kojoj je provedeno istraživanje. Nakon što je ravnateljica pristala na suradnju, dogovoren je susret s pedagoginjom kako bi studentica detaljnije predstavila svrhu, cilj i postupak istraživanja.

Prikupljanje podataka provedeno je nakon odobrenja ravnateljice škole i nakon što joj je detaljno objašnjen i prikazan cilj i postupak. Nakon dobivenog odobrenja za provođenje istraživanja unutar škole, zatražen je i informirani pristanak roditelja učenika. Budući da su ispitanici učenici mlađi od 14 godina, prema Etičkom kodeksu istraživanja s djecom, potrebna je suglasnost roditelja za sudjelovanje u istraživanju (Prilog 2). Listić za suglasnost i pristanak roditelja podijeljen je u svim razredima koji sudjeluju u istraživanju uz pomoć ravnateljice škole. Učenici su na raspolaganju imali nekoliko dana da u školu donesu potpisanu suglasnost koju su predali svojim razrednicama, a one su sakupljene suglasnosti predale studentici koja provodi istraživanje. Ukupno je podijeljeno 206 suglasnosti od kojih je 178 učenika sudjelovalo u istraživanju. U istraživanju je odbilo sudjelovati 28 učenika.

Prikupljanje podataka provedeno je krajem travnja i početkom svibnja 2023. godine, a postupak je trajao deset radnih dana. Ispitivanje učenika provodilo se grupno unutar svakog

od četrnaest odjeljenja (3 peta, 3 šesta, 4 sedma i 4 osma razreda), a uglavnom na satovima Razredne zajednice. Vrijeme koje je bilo predviđeno za popunjavanje ovog upitnika jest 15 ili 20 minuta. U nekim razredima upitnik se popunjavao 10 minuta, a u nekim i do 20 minuta. Vrijeme koje je bilo potrebno ovisilo je o razredu. Primjerice, učenicima petih razreda pitanja su bila jasna, ali im je za rješavanje bilo potrebno više vremena. Budući da nisu roditelji svih učenika pristali na to da njihovo dijete sudjeluje u istraživanju, razrednica je tim učenicima zadala neki zadatak za vrijeme rješavanja upitnika kako ne bi ometali učenike koji sudjeluju u istraživanju.

Autorica ovog diplomskog rada je u razredima vođenje ispunjavanja upitnika provodila samostalno. Iako su učenici i ranije bili upoznati i pripremljeni na istraživanje, po ulasku u razred kratko je objasnila razlog svog dolaska, koji je cilj istraživanja te što se anketnim upitnikom ispituje. Učenicima je jasno i precizno objasnila upute za rješavanje upitnika. Naglašeno je kako identitet ispitanika ostaje anoniman i još jednom naglasila da se učenici na upitnik ne potpisuju. Rečeno je i kako nema točnih i netočnih odgovora budući da to nije ispit znanja, ali je potrebno na sva pitanja odgovarati iskreno. Osim toga, nekoliko je puta naglašeno i kako će dobiveni podaci služiti samo u svrhu diplomskog rada. Autorica ovog rada učenike je zamolila da upitnik rješavaju samostalno te da ne razgovaraju s drugim učenicima za vrijeme rješavanja. Učenicima su podijeljeni upitnici te ukoliko je bilo dodatnih pitanja dala je dodatno pojašnjenje. Ispunjen upitnik učenici su predavali autorici ovoga rada.

4.4. Postupak obrade podataka

Metode koja je korištene za testiranje postavljenih hipoteza u ovom radu su deskriptivna i korelacijska metoda. Ovom se metodom u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavljaju znanstveno istraživački postupci kojim se opisuju pojave unutar odgoja i obrazovanja odnosno ispituje se stanje i njihove osobine bez obzira na njihove uzorke (Mužić, 1999). Kod devete hipoteze korišten je neparametrijski Mann-Whitneyev U-test. Podatci prikupljeni upitnikom uneseni su, analizirani i obrađeni primjenom računalnog programa za statističku obradu podataka IBM *SPSS STATISTICS*.²

---

² IBM SPSS STATISTICS (Statistical Package for the Social Sciences) – program za statističku analizu i obradu podataka.

5. REZULTATI

U tablicama koje slijede u nastavku bit će prikazane frekvencije odgovora na čestice upitnika koje ispituju učestalost i oblike činjenja nasilja nad vršnjacima u osnovnoj školi. Graničnom točkom koja je uzeta kao kriterij pomoću kojega se utvrđuje učestalost činjenja nasilja jest odgovor „ponekad“ odnosno „2-3 puta mjesečno“ (Pregrad i sur., 2007). Analizom koja slijedi testirana je prva hipoteza.

Tablica 4: „Koliko puta si sudjelovao (sudjelovala) u nasilništvu nad drugim učenicima u školi posljednjih nekoliko mjeseci?“

	f	%
Gotovo nikada	105	59,0
Rijetko	57	32,0
Ponekad	15	8,4
Često	1	0,6
Gotovo uvijek	0	0,00
Ukupno	178	100,00

Iz tablice je vidljivo kako je od ukupnog broja ispitanika (N=178) njih 73 (41%) sudjelovalo u nasilju nad drugim učenicima. Njih 57 (32%) je kao odgovor odabralo *rijetko* dok je njih 16 (9%) reklo da je nasilje činilo *ponekad ili često*. Ni jedan ispitanik nije kao svoj odgovor odabrao *gotovo uvijek*.

Prema dosadašnjim istraživanjima provedenih u približno 715 norveških škola, 15% učenika je bilo dio vršnjačkog nasilja (kao žrtva ili kao počinitelj), 9% učenika bilo je žrtva dok je 7% učenika u nasilju sudjelovalo kao počinitelj (Olweus, 1998). U Merilendu je provedeno istraživanje koje je pokazalo kako je 8% učenika činilo nasilje vršnjacima (Dedaj, 2012). Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba provelo je istraživanje čiji su rezultati pokazali kako 16% učenika nasilno ponaša svaki dan (Karlović, 2006).

Tablica 5: **Prikaz učestalosti činenja pojedinih oblika nasilja nad vršnjacima u osnovnoj školi.**

	To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci	Dogodilo se jednom ili dvaput	2-3 puta mjesečno	Približno jednom tjedno	Nekoliko puta tjedno
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Nazivao/la sam drugog učenika pogrđnim imenima, ismijavao/la ili zadirkivao/la.	123 (69,1%)	49 (27,5%)	5 (2,8%)	0 (0,00%)	1 (0,6%)
Namjerno sam isključivao/la učenika ili učenicu iz mog kruga prijatelja.	128 (71,9%)	43 (24,2%)	3 (1,7%)	3 (1,7%)	1 (0,6%)
Udarao/la sam, udarao/la nogom učenika (učenicu) ili zaključavao u prostoriju.	159 (89,3%)	18 (10,1%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1 (0,6%)
Širio/la sam lažne glasine i namjeravao/la ostale odvratiti od učenika ili učenice.	161 (90,4%)	16 (9,0%)	1 (0,6%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)
Uzimao/la sam novac ili ostale stvari od učenika (učenice) ili uništavao/la stvari koje pripadaju tom učeniku (učenici).	175 (98,3%)	2 (1,1%)	1 (0,6%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)
Prijetio/la sam učeniku/ci ili prisiljavao da čini ono što ne želi.	168 (94,4%)	10 (5,6%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)
Nazivao/la sam učenika (učenicu) pogrđnim imenima, komentirao/la njegovo/njeno porijeklo.	148 (83,1%)	28 (15,7%)	0 (0,00%)	2 (1,1%)	0 (0,00%)
Nazvao/la sam učenika (učenicu) pogrđnim imenima ili pokazivao geste sa seksualnim značenjem.	167 (93,8%)	10 (5,6%)	0 (0,00%)	0 (0,00%)	1 (0,6%)

Ono što se iz tablice može zaključiti jest to da je najčešći oblik nasilja kojeg učenici čine nad drugim učenikom „*Namjerno sam isključivao/la učenika ili učenicu iz mog kruga prijatelja*“ (4%; N=178). Sljedeći najčešći oblik vršnjačkog nasilja na drugim učenikom jest „*Nazivao/la sam drugog učenika ili učenicu pogrđnim imenima, ismijavao/la ili zadirkivao/la*“ (3,4%; N=178). Nakon ovog oblika slijedi „*Prijetio/la sam učeniku/ci ili prisiljavao/la da čini ono što ne želi*“ (1,1%; N=178). Nakon toga slijede svi preostali oblici nasilja koje su učenici činili nad drugim učenicima 2-3 puta mjesečno ili češće. Preostali, ali ne i zanemarivi oblici su: „*Udarao/la sam, udarao/la nogom učenika (učenicu) ili zaključavao/la u prostoriju*“ (0,6%; N=178), „*Širio/la sam lažne glasine i namjeravao/la ostale odvratiti od učenika ili učenice*“ (0,6%; N=178), „*Uzimao/la sam novac ili ostale stvari od učenika (učenice) ili uništavao/la stvari koje pripadaju tom učeniku (učenici)*“ (0,6%; N=178) te „*Nazvao/la sam učenika (učenicu) pogrđnim imenima ili pokazivao geste sa seksualnim značenjem*“ (0,6%; N=178).

Većina dosadašnjih istraživanja (Knežević i Baradić, 2004; Pregrad i sur., 2007; Černi Obrdalj i sur., 2010) pokazala su kako je verbalni oblik nasilja najčešći oblik kojeg počinitelji nasilja čine. Ako usporedimo naše rezultate s rezultatima dosadašnjih istraživanja može se primijetiti kako je verbalni oblik također gotovo po najzastupljeniji.

Tablice u nastavku prikazat će frekvencije odgovora na čestice upitnika koje ispituju učestalost i oblike doživljenog nasilja od strane vršnjaka u osnovnoj školi. Graničnom točkom koja je uzeta kao kriterij pomoću kojega se utvrđuje učestalost doživljenog nasilja jest „*2-3 puta mjesečno*“ (Pregrad i sur., 2007). Analizom koja slijedi testirana je druga hipoteza.

Tablica 6. „Koliko puta je nad tobom izvršeno nasilje u školi posljednjih nekoliko mjeseci?“

	f	%
Nada mnom nije izvršeno nasilje u posljednjih nekoliko mjeseci	81	45,5
Dogodilo se jednom ili dvaput	75	42,1
2-3 puta mjesečno	18	10,1
Jedanput tjedno	2	1,1

Nekoliko puta tjedno	2	1,1
Ukupno	178	100,00

Iz Tablice 6 vidljivo je kako je od ukupnog broja ispitanika (N=178) vršnjačkom nasilju bilo izloženo njih 97 (54,4%). 75 (42,1%) učenika doživjelo je nasilje od strane svojih vršnjaka jednom ili dvaput, a 22 (12,3%) učenika doživjelo je nasilje 2-3 puta mjesečno ili češće.

Prema dosadašnjim istraživanjima, provedenim u skandinavskim državama, žrtvama nasilja bilo je 7,6% učenika (Dedaj, 2012). Istraživanja provedena u engleskim školama ukazala su na to kako je nasilju bilo izloženo 27% učenika. Rezultati istraživanja UNICEF-a 2004. godine u školama cijele Hrvatske pokazali su kako je 10,4% učenika bilo izloženo nasilju barem 2-3 puta mjesečno ili češće (Pregrad, 2007). Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba provela je 2003. godine istraživanje na uzorku od 3.983 učenika, a rezultati ukazuju na to kako je 27% ispitanika svakodnevno doživjelo jedan od oblika nasilja (Karlović, 2006). U norveškim osnovnim školama 9% sudjelovalo je u nasilju kao žrtva (Olweus, 1998). Uspoređujući naše rezultate (12,3%) s rezultatima dosadašnjih istraživanja uočavamo kako je vršnjačko nasilje u ovoj osnovnoj školi prosječno.

Tablica 7: Prikaz učestalosti doživljavanja pojedinih oblika nasilja od strane vršnjaka u osnovnoj školi

	To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci	Dogodilo se jednom ili dvaput	2-3 puta mjesečno	Jedanput tjedno	Nekoliko puta tjedno
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Nazivali su me pogrđnim imenima, ismijavali me ili zadirivali na bolan način.	119 (66,9)	39 (21,9)	14 (7,9)	3 (1,7)	3 (1,7)
Ostali učenici su me	129	31	10	3	5

namjerno zanemarivali i isključivali iz svojeg kruga prijatelja.	(72,5)	(17,4)	(5,6)	(1,7)	(2,8)
Udarali su me, udarali su me nogama, gurali, gađali ili zaključavali u prostoriju.	165 (92,7)	9 (5,1)	2 (1,1)	1 (0,6)	1 (0,6)
Učenici (učenice) su lagali ili širili lažne glasine o meni i pokušavali odvratiti ostale učenike (učenice) od mene.	115 (64,6)	45 (25,3)	12 (6,7)	4 (2,2)	2 (1,1)
Uzimali su mi novac ili ostale stvari, te ih uništavali.	167 (93,8)	8 (4,5)	1 (0,6)	1 (0,6)	1 (0,6)
Prijetili su mi ili me prisiljavali da činim ono što nisam htio/htjela.	152 (85,4)	22 (12,4)	3 (1,7)	0 (0,00)	1 (0,6)
Nazivali su me pogrđnim imenima i komentirali moje porijeklo.	140 (78,7)	30 (16,9)	4 (2,2)	1 (0,6)	3 (1,7)
Nazivali su me pogrđnim imenima, komentirali ili pokazivali geste sa seksualnim značenjem.	148 (83,1)	25 (14,00)	2 (1,1)	0 (0,00)	3 (1,7)

Najčešći oblici nasilnog ponašanja koje su učenici doživjeli od svojih vršnjaka 2-3 puta mjesečno i češće su „Nazivali su me pogrđnim imenima, ismijavali me ili zadirkivali na bolan način“ (11,3%), „Ostali učenici su me namjerno zanemarivali i isključivali iz svojeg kruga prijatelja“ (10,1%) i „Učenici (učenice) su lagali ili širili lažne glasine o meni i pokušavali odvratiti ostale učenike (učenice) od mene“ (10,00%). Nešto manju, ali ne i zanemaruju učestalost imaju oblici: „Nazivali su me pogrđnim imenima i komentirali moje porijeklo“ (4,5%), „Nazivali su me pogrđnim imenima, komentirali ili pokazivali geste sa seksualnim značenjem“ (2,8%), „Udarali su me, udarali su me nogama, gurali, gađali ili zaključavali u prostoriju“ (2,3%), „Prijetili su mi ili me prisiljavali da činim ono što nisam htio/htjela“ (2,3%) te „Uzimali su mi novac ili ostale stvari, te ih uništavali“ (1,8%).

Dosadašnja istraživanja pokazala su kako je verbalni oblik nasilja najčešći u osnovnim školama (Černi Obrdalj i sur., 2010; Pregrad i sur., 2007). Uspoređujući rezultate uvidamo da i naše istraživanje pokazuje da je verbalni oblik najčešći oblik nasilja u školi u kojoj je istraživanje provedeno.

Analizom koja će biti prikazan u Tablici 8 testirana je treća hipoteza.

Tablica 8: Tko češće čini nasilje s obzirom na spol učenika.

	F	%	f	%
Nada mnom nije izvršeno nasilje u posljednjih nekoliko mjeseci	90	50,6		
Uglavnom jedna učenica	42	23,6	42	52,5
Više učenica	14	7,9	14	17,5
Uglavnom jedan učenik	12	6,7	12	15
Više učenika	13	7,3	13	16,3
I učenici i učenice	7	3,9	7	8,7
Ukupno	178	100	80	100

Iz Tablice 8 vidljivo je kako je, od ukupnog broja ispitanika, njih 80 (44,9%) bilo žrtva nasilja. Najčešće su nasilnima bile „jedna učenica“ (52,5%) i „više učenica“ (17,5%). Zatim slijedi „više učenika“ (16,3%) , „uglavnom jedan učenik“ (15%) te „i učenici i učenice“ (8,7%). U tablici koja slijedi bit će prikazana analiza kojoj se testirala četvrta hipoteza.

Tablica 9: **Tko češće trpi nasilje s obzirom na spol učenika.**

	Nada mnom nije izvršeno nasilje u posljednjih nekoliko mjeseci	Dogodilo se jednom ili dvaput	2-3 puta mjesečno	Jedanput mjesečno	Nekoliko puta tjedno
Muški	39	32	4	1	2
Ženski	42	43	14	1	0
Ukupno	81	75	18	2	2

Iz tablice se može vidjeti kako od ukupnog broja ispitanika, njih 97 (54,5%) je trpjelo vršnjačko nasilje. Ukupan broj od 97 čini 39 (40,2%) učenika i 58 (59,8%) učenica koje su jednom ili češće trpjeli nasilje. 2-3 puta mjesečno ili češće nasilje je trpjelo 7 (7,2%) učenika i 15 (15,5%) učenica. Utvrđeno je kako ne postoji značajna razlika u tome tko češće trpi nasilje od strane svojih vršnjaka s obzirom na spol učenika ($\chi^2 = 6,66$; $df = 4$; $p > 0,05$).

Sljedeća tablica prikazat će analizu kojom se testirala peta hipoteza.

Tablica 10: **Prikaz vremenskog trajanja doživljenog nasilja.**

	f	%	f	%
Nada mnom nije izvršeno nasilje posljednjih nekoliko mjeseci	136	76,4		
Trajalo je 1 ili 2 tjedna	16	9,00	16	38,1
Trajalo je otprilike mjesec dana	16	9,00	16	38,1
Traje već šest mjeseci	3	1,7	3	7,1
To se događa već nekoliko godina	7	3,8	7	16,7
Ukupno	178	100,00	42	100,00

Kao što se vidi iz Tablice 10, nasilje je trpjelo ili još uvijek trpi 42 (23,5%) učenika. Od ukupnog broja ispitanika koji su potvrdili da su žrtve nasilja, njih 16 (38,1%) kaže da su nasilje trpjeli 1-2 tjedna. Isto toliko učenika reklo je nasilje nad njima trajalo otprilike mjesec dana dok je 3 (7,1%) učenika reklo kako nasilje nad njima i dalje traje i da se to

dogada već 6 mjeseci. 7 (16,7%) učenika izjasnilo se kako nasilje od strane svojih vršnjaka trpe već nekoliko godina.

Istraživanja provedena u Austriji, Njemačkoj, Australiji, Engleskoj, Norveškoj, Finskoj i SAD-u pokazala su kako je 5% učenika trpjelo nasilje barem jednom tjedno (Veenstra i sur., 2005). Rezultati istraživanja Osnovne škole Stjepana Ivčevića ukazali su na to da velik broj učenika vršnjačko nasilje trpa godinu ili dulje dok rezultati ovog istraživanja pokazuju kako vrlo mali broj učenika nasilje trpi godinu dana ili godinama.

U nastavku će Tablicom 11 biti prikazana analiza kojom se testirala šesta hipoteza.

Tablica 11: Prikaz zastupljenosti prijave nasilja učenika nastavniku ili drugoj stručnoj osobi.

	f	%	f	%
Nada mnom nije izvršeno nasilje posljednjih nekoliko mjeseci	85	47,8		
Nada mnom je izvršeno nasilje, ali to nisam nikome rekao/rekla	70	39,3	70	75,3
Nada mnom je izvršeno nasilje i o tome sam nekome rekao/rekla	23	12,9	23	24,7
Ukupno	178	100,00	93	100,00

Iz tablice se može vidjeti kako od ukupnog broja ispitanika (N=178) 85 (47,8%) učenika nije doživjelo nasilje u posljednjih nekoliko mjeseci. 93 učenika doživjela su vršnjačko nasilje, ali samo je njih 23 (24,7%) nekome o tome reklo. 70 (75,3%) učenika doživjelo je nasilje, ali o tome nikada ni s kim nisu razgovarali.

Istraživanja koje je provela Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba ukazuju na to kako je 63% učenika koji su doživjeli nasilje o tome nekome rekli, dok njih 14% nikome o tome nisu rekli. Uspoređujući dosadašnja istraživanja i naše istraživanje postoji vrlo velika razlika kod učenika koji su doživjeli nasilje i o tome govorili.

Tablica koja slijedi u nastavku prikazat će rezultate odgovora ispitanika kada je riječ o njihovom mišljenju o učestalosti reagiranja u slučaju nasilja ili sukoba među učenicima od strane nastavnika. Ovom analizom testirana je sedma hipoteza.

Tablica 12: „Koliko često učitelj (učiteljica) ili druge osobe pokušavaju zaustaviti nasilje nad nekim učenikom u školi?“

	f	%
Gotovo nikada	15	8,4
Rijetko	29	16,3
Ponekad	32	18,00
Često	43	24,2
Gotovo uvijek	59	33,1
Ukupno	178	100,00

Iz tablice se može vidjeti kako od ukupnog broja ispitanika (N=178) njih 163 (91,6%) tvrdi kako primjećuje da nastavnik pokušava zaustaviti nasilje u školi dok 15 (8,4%) učenika tvrdi kako nastavnik nikada ne pokušava zaustaviti nasilje. 29 (16,3%) ispitanih učenika reklo je kako nastavnik rijetko pokušava zaustaviti nasilje, a nešto više ispitanika, njih 32 (18%) reklo je kako nastavnik ponekad pokuša zaustaviti nasilje. Mišljenja kako nastavnik često pokušava zaustaviti nasilje bilo je 43 (24,2%) učenika, a njih 59 (33,1%) tvrdi kako nastavnik gotovo uvijek pokušava zaustaviti nasilje. Od ukupnog broja učenika koji smatraju da nastavnik pokušava zaustaviti nasilje, njih 134 (80,8%) smatra kako njihov nastavnik pokušava zaustaviti nasilje ponekad ili češće dok njih 24,7% smatra kako nastavnik to čini rijetko ili gotovo nikad.

Kada je riječ o sprječavanju nasilja od strane nastavnika, otprilike 40% zlostavljanih učenika u osnovnim školama, izjavilo je kako je nastavnik ili samo jednom ili nije gotovo nikad pokušao spriječiti nasilje. Prema dobivenim rezultatima može se zaključiti kako nastavnici gotovo da i ne pokušavaju riješiti problem nasilja (Olweus, 1996).

Rezultati istraživanja u velikom broju zemalja svijeta ukazuju na to da otprilike 71% nastavnika ništa ne poduzima u slučaju vršnjačkog nasilja (Karlović, 2006). Rezultati našeg istraživanja pokazali su kako 15 (8,4%) učenika tvrdi kako nastavnici gotovo nikada ne

pokušavaju zaustaviti nasilje. Uspoređujući taj podatak s rezultatima spomenutih istraživanja uočava se značajna razlika, pozitivna za školu u kojoj je istraživanje provedeno.

U tablici koja slijedi bit će prikazana *Skala prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi*.

Tablica 13: Deskriptivni pokazatelji i postoci odgovora učenika (učenica) na tvrdnje skale: Prijateljsko-suradničke komunikacije učenika u školi (N=178)

Tvrdnje	Nikada ne primjećujem (0)	Ponekad primjećujem (1)	Često primjećujem (2)	Gotovo uvijek primjećujem (3)
1. Učenici moje škole međusobno razgovaraju o važnim događajima u školi.	13 (7,3%)	66 (37,1%)	59 (33,1%)	40 (22,5%)
2. Učenici moje škole pomažu jedni drugima oko pisanja domaćih zadaća.	3 (1,7%)	25 (14%)	61 (34,3%)	89 (50%)
3. Učenici moje škole pomažu jedni drugima u učenju za ispite.	15 (8,4%)	57 (32%)	64 (36%)	42 (23,6%)
4. Učenici moje škole u razgovoru uglavnom slušaju učenika s kojim razgovaraju.	10 (5,6%)	32 (18%)	81 (45,5%)	55 (30,9%)
5. Učenici moje škole čuvaju povjerenje i tajne.	20 (11,2%)	47 (26,4%)	60 (33,7%)	51 (28,7%)
6. Učenici moje škole imaju osmijeh na licu za vrijeme međusobnog razgovora.	9 (5,1%)	41 (23%)	74 (41,6%)	54 (30,3%)
7. Učenici moje škole uglavnom gledaju u oči učenika s kojim razgovaraju.	13 (7,3%)	40 (22,5%)	71 (39,9%)	54 (30,3%)
8. Učenici moje škole ponekad „potapšaju“ drugog učenika s kojim razgovaraju.	30 (16,9%)	72 (40,4%)	45 (25,3%)	31 (17,4%)

9. Učenici moje škole međusobno razumiju jedan drugoga.	8 (4,5%)	20 (11,2%)	77 (43,3%)	73 (41%)
10. Učenici moje škole mogu se osloniti na prijatelje kada im treba pomoć ili savjet.	8 (4,5%)	35 (19,7%)	46 (25,8%)	89 (50%)
11. Učenici moje škole rado sudjeluju u zajedničkim aktivnostima u školi (izlet, priredba).	4 (2,2%)	29 (16,3%)	56 (31,5%)	89 (50%)
12. Učenici moje škole međusobno si posuđuju stvari i pribor.	5 (1,1%)	16 (9%)	48 (27%)	112 (62,9%)
13. U mojoj školi prijatelji brane jedan drugoga.	7 (3,9%)	28 (15,7%)	71 (39,9%)	72 (40,4%)
14. U mojoj školi ako netko od učenika doživi neuspjeh, ostali ga tješe i pokušaju mu pomoći.	12 (6,7%)	49 (27,5%)	76 (42,7%)	41 (23%)
15. U mojoj školi poštuje se mišljenje svakog učenika kada se donose zajedničke odluke.	6 (3,4%)	59 (33,1%)	67 (37,6%)	46 (25,8%)
16. U mojoj školi ako netko od učenika zaboravi zadaću, ostali mu pokušavaju pomoći da je napiše.	7 (3,9%)	25 (14%)	48 (27%)	98 (55,1%)
17. U mojoj školi stariji učenici rado pomažu mlađim učenicima.	29 (16,3%)	63 (35,4%)	58 (32,6%)	28 (15,7%)
	Min	Max	M	SD
Zajedništvo i praktična podrška (Alpha=0,786) 16,13,10,11,2,7	0,50	3,00	2,21	0,59
Emocionalna podrška i empatija (Alpha=0,729) 17,8,14,15	0,25	3,00	1,65	0,67

Skala se sastoji od 17 čestica/tvrđnji koje se odnose na odnose između učenika u školi te sadrži četiri stupnja: nikada ne primjećujem (0), ponekad primjećujem (1), često primjećujem (2), gotovo uvijek primjećujem (3). Čestice skale podijeljene su tako što su 16.,13.,10.,11.,2. i 7. čestica nazvane „Zajedništvo i praktična podrška“, a čestice 17., 8., 14. i 15. „Emocionalna podrška i empatija“ (Tablica 13). Promatrajući prosječne rezultate, višu aritmetičku sredinu ima „Zajedništvo i praktična podrška“ (M=2,21; SD=0,59); dok nižu ima „Emocionalna podrška i empatija“ (M=1,65; SD=0,67).

U nastavku će, Tablicom 14, biti prikazana analiza kojom se testirala osma hipoteza.

Tablica 14: Spearmanova korelacija dobi ispitanika s prijateljsko-suradničkom komunikacijom u školi

	Dob
Zajedništvo i praktična podrška	-0,050
Emocionalna podrška i empatija	-0,074

Iz Tablice 14 vidi se kako ni jedna od dvije analizirane povezanosti nije statistički značajna odnosno ne postoji značajna povezanost kada je riječ o dobi ispitanika ($p < 0,05$).

Deveta hipoteza testirala se analizom prikazanom Tablicom 15.

Tablica 15: Utvrđivanje spolne relacije s prijateljsko-suradničkom komunikacijom u školi

	Zajedništvo i praktična podrška	Emocionalna podrška i empatija
	$p > 0,05$	$p > 0,05$
Z	-1,518	-1,661

Iz Tablice 15 vidljivo je kako ne postoji značajna razlika kada je riječ o spolu ispitanika ($p > 0,05$).

Posljednja analiza, kojom se testirala deseta hipoteza, bit će prikazana u nastavku Tablicom 16.

Tablica 16: Utvrđivanje povezanosti prijateljsko-suradničke komunikacije u školi s učenikovim sviđanjem boravka u školi

	Kako ti se sviđa u školi?
Zajedništvo i praktična podrška	0,307*
Emocionalna podrška i empatija	0,262*

* $p < 0,05$

Iz Tablice 16 vidljivo je kako su obje analizirane povezanosti statistički značajne. Utvrđena je statistički značajna pozitivna i niska povezanost između Zajedništva i praktične podrške i učenikovim sviđanjem boravka u školi. Dobivena povezanost je pozitivna što znači da što se učeniku više sviđa u školi to on više percipira Zajedništvo i praktičnu podršku i obrnuto. Također, utvrđena je statistički značajna povezanost između Emocionalne podrške i empatije i učenikovim sviđanjem boravka u školi. Dobivena povezanost je pozitivna, a to znači da što se učeniku više sviđa u školi on češće percipira Emocionalnu podršku i empatiju i obrnuto.

6. RASPRAVA

U poglavlju koje slijedi bit će prikazana verifikacija postavljenih hipoteza kao i diskusija rezultata. Uz to, bit će riječ i o mogućim implikacijama rezultata za preventivnu praksu. Na kraju poglavlja bit će navedena i neka metodološka ograničenja odnosno nedostaci koji su uočeni nakon provedenog istraživanja.

6.1. Verifikacija hipoteza i diskusija rezultata

Prva hipoteza prema kojoj je nasilničko ponašanje koje čini jedan učenik prema drugom ponekad ili češće prisutno kod 16% učenika te je najčešće riječ o verbalnom nasilju i izolaciji je potvrđena. Prema dobivenim rezultatima, nasilničko ponašanje koje čini jedan učenik prema drugom ponekad ili češće prisutno je kod 9% (N=178) te su najčešći oblici nasilja kojeg učenici čine nad drugim učenikom: „*Namjerno sam isključivao/la učenika ili učenicu iz mog kruga prijatelja*“ i „*Nazivao/la sam drugog učenika ili učenicu pogrđnim imenima, ismijavao/la ili zadirkivao/la*“.

Druga hipoteza prema kojoj bar 10% učenika doživljava vršnjačko nasilje najmanje 2-3 puta mjesečno ili češće pri čemu je najčešći oblik verbalno nasilje je potvrđena. Prema dobivenim rezultatima 12,3% učenika doživljava nasilje 2-3 puta mjesečno ili češće te najčešće riječ o verbalnom obliku vršnjačkog nasilja („*Nazivali su me pogrđnim imenima, ismijavali me ili zadirkivali na bolan način*“).

Treća hipoteza prema kojoj su učenici muškog spola najčešći počinitelji vršnjačkog nasilja nije potvrđena budući da je prema dobivenim rezultatima utvrđeno kako su počiniteljima nasilja bile češće učenice („*jedna učenica*“ (52,5%), „*više učenica*“ (17,5%), „*više učenika*“ (16,3%), „*uglavnom jedan učenik*“ (15%) te „*i učenici i učenice*“ (8,7%)).

Četvrta hipoteza prema kojoj žrtvom nasilja češće postaje osoba ženskog spola je potvrđena. Prema dobivenim rezultatima, 40,2% učenika i 59,8% učenica je bilo žrtva nasilja jednom ili češće. 2-3 puta mjesečno ili češće nasilje je trpjelo 7,2% učenika i 15,5% učenica. (Utvrđeno je kako ne postoji značajna razlika u tome tko češće trpi nasilje od strane svojih vršnjaka s obzirom na spol učenika ($\chi^2 = 6,66$; $df = 4$; $p > 0,05$)).

Peta hipoteza prema kojoj je bar četvrtina učenika bila izložena nasilju od strane vršnjaka najmanje mjesec dana ili duže je potvrđena. Rezultati pokazuju kako je 38,1% učenika bilo izloženo nasilju otprilike mjesec dana dok je 7,1% učenika nasilju izloženo već 6 mjeseci dok se 16,7% učenika izjasnilo kako nasilje od strane svojih vršnjaka trpe već nekoliko godina što je ukupno 61,9% učenika koji tvrde kako su nasilje trpjeli najmanje mjesec dana ili duže.

Šesta hipoteza prema kojoj je bar 20% učenika nekome reklo da je doživjelo nasilje od strane svojih vršnjaka je potvrđena. Prema dobivenim rezultatima, 24,7% učenika razgovaralo je s nekim o doživljenom nasilju.

Sedma hipoteza prema kojoj je bar polovina učenika mišljenja kako nastavnik često ili gotovo uvijek pokušava zaustaviti nasilje nad nekim učenikom je također potvrđena. Rezultati pokazuju da je 24,2% učenika mišljenja kako učitelj često pokušava zaustaviti nasilje te je 33,1% učenika mišljenja kako nastavnik gotovo uvijek pokušava zaustaviti nasilje. Navedeni postoci ukazuje na to kako ukupno 57,3% učenika smatra da nastavnik često ili gotovo uvijek pokušava zaustaviti nasilje što potvrđuje postavljenu hipotezu.

Osma hipoteza prema kojoj ne postoji povezanost između *prijateljsko-suradničke komunikacije* i dobi učenika je potvrđena budući da rezultati pokazuju kako ni jedna od dvije analizirane povezanosti nije statistički značajna odnosno ne postoji značajna povezanost kada je riječ o dobi ispitanika.

Deveta hipoteza prema kojoj ne postoji povezanost između *prijateljsko-suradničke komunikacije* i spola učenika je također potvrđena. Rezultati ukazuju na to kako ne postoji značajna razlika kada je riječ o spolu ispitanika.

Posljednja, deseta hipoteza, prema kojoj postoji povezanost između *prijateljsko-suradničke komunikacije u školi* i učenikovog sviđanja boravka u školi je potvrđena. Rezultati pokazuju kako je utvrđena statistički značajna povezanost između Zajedništva i praktične podrške i učenikovim sviđanjem boravka u školi te između Emocionalne podrške i empatije i učenikovim sviđanjem boravka u školi.

6.2. Moguće implikacije rezultata za preventivnu praksu

Vršnjačko nasilje u školama postala je vrlo česta i aktualna tema posljednjih godina. Da je ova tema zanimljiva i mnogim istraživačima dokazuje velik broj istraživanja koja su provedena u različitim školama širom svijeta.

Naše istraživanje pokazalo je pojavnost nasilja među vršnjacima u osnovnoj školi Vazmoslav Gržalja u Buzetu i upravo zbog toga potrebno je promišljati o poduzimanju stručnih preventivnih mjera u svrhu smanjenja pojavnosti nasilja budući da je škola jedan od najvažnijih sustava gdje se djecu poučava o ključnim činjenicama za aktivno sudjelovanje u društvenoj zajednici. Nastavnik kao i pedagog, psiholog, edukacijski rehabilitator i drugi stručni suradnici ima vrlo važnu ulogu u prepoznavanju i prevenciji vršnjačkog nasilja unutar škole. Nastavnik zbog svakodnevnog kontakta s učenikom može na vrijeme zamijetiti mogući problem ili neuobičajeno ponašanje. Za takvo, pravovremeno reagiranje, nužno je stručno znanje, želja i motivacija. Nastavnici moraju razvijati vještine upravljanja razredom kako bi se stvorila pozitivna atmosfera unutar razreda gdje bi se naglasak stavljao na strpljenje, razumijevanje, toleranciju i brige za druge. Kada je riječ o stručnom usavršavanju nastavnika, pozornost je potrebno usmjeriti na skrivene oblike nasilja među vršnjacima. Takvi, teže uočljivi oblici, također ostavljaju posljednice na psihičko i emocionalno zdravlje učenika.

Rezultati ovog istraživanja upućuju na potrebu provođenja informativnog razgovora sa stručnim suradnicima škole i nastavnicima kako bi se pronašla rješenja za smanjenje pojavnosti nasilja među vršnjacima. Nastavnici bi sa svojim učenicima trebali razgovarati o tom problemu kao i njegovim posljedicama. Preventivni programi tijekom osnovnoškolskog obrazovanja nužni su da bi učenici primjenjujući stečena znanja i vještine mogli djelovati u društvenoj zajednici. Već je spomenuto kako je za učinkovitosti takvih programa ključna komunikacija, suradnja svih članova kao i podrška.

Osim toga, za smanjenje pojavnosti nasilja unutar razreda potrebno je provođenje različitih radionica s nastavnicima i učenicima. Radionice za nastavnike doticale bi se prepoznavanja nasilja unutar razreda, uočavanja neuobičajenog ponašanja učenika, prepoznavanje oblika nasilja te načina reagiranja na nasilje. Takve radionice potrebno je provoditi i s učenicima kako bi različitim aktivnostima razvijali socijalne vještine, empatiju i suosjećanje prema

drugim učenicima. Poticalo bi se zajedništvo, suradnja i prijateljstvo. Različitim kreativnim aktivnostima učenici bi osvijestili kako svakog vršnjaka treba poštivati i cijeniti.

6.3. Metodološka ograničenja

Prije početka provođenja istraživanja ravnateljici škole i pedagoginji bili su detaljno objašnjeni cilj, svrha i postupak istraživanja. Budući da su za sudjelovanje učenika u istraživanju bile potrebne suglasnosti roditelja, autorica ovog diplomskog rada je suglasnosti dostavila školi te su one naknadno podijeljene razrednicima. Autorica nije imala mogućnosti razrednicima i učenicima objasniti cilj i svrhu ispitivanja što je vjerojatno jedan od razloga što je određeni broj učenika odbio sudjelovati u istraživanju. Prepreka je također bila to što su učenici zaboravljali donijeti potpisane suglasnosti u školi te im je zbog toga bilo onemogućeno sudjelovanje u ispitivanju.

U budućim istraživanjima bilo bi zanimljivo obuhvatiti područje cijele Istre kako bi se ispitao veći broj učenika.

7. ZAKLJUČAK

Temeljni cilj ovoga rada bio je istražiti učestalost doživljavanja i činjenja vršnjačkog nasilja u osnovnoj školi i njegove oblike te utvrditi viđenje i percepciju učenika o nekim ponašanjima unutar razreda i škole. Nakon postavljenog temeljnog cilja postavljene su i hipoteze specifičnih problema rada: *nasilničko ponašanje koje čini jedan učenik prema drugom ponekad ili češće prisutno je kod 5% učenika i najčešći je riječ o verbalnom nasilju i izolaciji učenika; bar 10% učenika doživljava vršnjačko nasilje najmanje 2-3 puta mjesečno ili češće pri čemu je najčešći oblik verbalno nasilje; najčešći počinitelji vršnjačkog nasilja su učenici muškog spola; žrtvom nasilja češće postaje osoba ženskog spola; bar četvrtina učenika je bila izložena nasilja od strane vršnjaka najmanje mjesec dana ili duže; bar 20% učenika je nekome reklo da je doživjelo vršnjačko nasilje; bar polovina učenika mišljenja je kako nastavnik često ili gotovo uvijek pokušava zaustaviti nasilje nad nekim učenikom; ne postoji povezanost između prijateljsko-suradničke komunikacije i dobi učenika; ne postoji povezanost između prijateljsko-suradničke komunikacije i spola učenika te postoji povezanost između prijateljsko-suradničke komunikacije u školi i učenikovog sviđanja boravka u školi.*

Prema dobivenim rezultatima utvrđeno je kako 9% učenika čini vršnjačko nasilje ponekad ili često dok 12,3% učenika doživljava vršnjačko nasilje 2-3 puta mjesečno ili češće, a pritom je najčešće riječ o verbalnom nasilju. Žrtve vršnjačkog nasilja najčešće doživljavaju nasilje od jedne ili više učenika. Utvrđeno je kako, obzirom na spol, ne postoji značajna razlika u tome tko češće trpi nasilje od strane svojih vršnjaka.

Prema rezultatima više je od četvrtine učenika bilo izloženo nasilju od strane vršnjaka najmanje mjesec dana ili duže te je više od jedne petine učenika nekome reklo da je trpjelo neki oblik vršnjačkog nasilja. Više od polovine učenika koji su doživjeli nasilje nikada ni s kim o tome nije razgovaralo. Isto tako, više od polovine učenika tvrdi kako nastavnik često ili gotovo uvijek pokušava zaustaviti vršnjačko nasilje. Nadalje, prema dobivenim rezultatima, ne postoji statistički značajna povezanost između *zajedništva i praktične podrške* i dobi ispitanika kao ni između *emocionalne podrške i empatije* i dobi ispitanika.

Prema rezultatima, utvrđeno je kako ne postoji značajna razlika kod *zajedništva i praktične podrške* i spola ispitanika kao ni kod *emocionalne podrške i empatije* i spola ispitanika. Utvrđena je statistički značajna pozitivna i niska povezanost između *zajedništva i praktične podrške* s učenikovim sviđanjem boravka u školi te između *emocionalne podrške i empatije* s učenikovim sviđanjem boravka u školi.

U svrhu smanjenja pojavnosti nasilja nužno je provođenje razgovora sa stručnim suradnicima škole, nastavnicima, ali i učenicima te organizirati radionice koje bi bile namijenjene i učenicima i nastavnicima. Učenici bi razvijali empatiju, poštovanje i suosjećanje prema vršnjacima i shvatili kako je nasilje neprihvatljiv oblik ponašanja dok bi nastavnicima radionice pomogle u pravovremenom prepoznavanju nasilja unutar razreda ili škole, njegovih oblika te kvalitetnom reagiranju u slučaju nasilja.

8. LITERATURA

1. Bašić J., Novak M. i Mihić J. (2021) Croatia. U D. P. Farrington, H. Jonkman i F. Groeger-Roth (ur.), *Delinquency and Substance Use in Europe* (str. 77-95). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58442-9_5
2. Beane, A.L. (2008). *Učionica bez zlostavljanja: više od 100 savjeta i strategija namijenjenih učiteljima u školama*. Zagreb: Mosta
3. Beran, T. N. (2006). Preparing Teachers to Manage School Bullying: The Hidden Curriculum. *The Journal of Educational Thought*, 40(2), 119–128. https://www.jstor.org/stable/23767163?seq=1#metadata_info_tab_contents
4. Bilić, V. (2018), *Nove perspektive, izazovi i pristupi nasilju među vršnjacima*. Zagreb: Obrazovni izazovi i Učiteljski fakultet u Zagrebu.
5. Bilić, V. (2010). Povezanosti medijskog nasilja s agresivnim ponašanjem prema vršnjacima. *Odgojne znanosti*, 12(2 (20)), 263-281.
6. Bilić, V., Buljan Flander, G. i Hrpka, H. (2012). *Nasilje nad djecom i među djecom*. Zagreb: Naklada Slap.
7. Bilić, V., Karlović, A. (2015). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
8. Bilić, V., Zloković, J. (2004). *Fenomen maltretiranja djece: prepoznavanje i oblici pomoći obitelji i školi*. Zagreb: Naknada Ljevak
9. Bojčić, K., Mandić, S. (2021). *Vršnjačko nasilje i učenička percepcija školske klime*.
Pribavljeno 25.8.2023., s [Vršnjačko nasilje i učenička percepcija školske klime – Školski vjesnik \(ffst.hr\)](#).
3. Bowes, L. M., Arseneault, L., Maughan, B., Taylor, A., Caspi, A. i Moffitt, T. E. (2009). School, neighborhood, and family factors are associated with children's

bullying involvement: A nationally representative longitudinal study. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 48(5), 545–553.
<https://doi.org/10.1097/CHI.0b013e31819cb017>

4. Brajša-Žganec, A., Kotrla Topić, M., & Raboteg-Šarić, Z. (2009). Povezanost individualnih karakteristika učenika sa strahom od škole i izloženosti nasilju od strane vršnjaka u školskom okruženju. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 18:4-5 (102-103), str. 717-738.
5. Buljan Flander, G. (2007). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba, Grad Zagreb.
6. Coloroso, B. (2004). *Nasilnik, žrtva i promatrač: od vrtića do srednje škole: kako roditelji i učitelji mogu pomoći u prekidanju kruga nasilja*. Zagreb: Bios
7. Crick, N. R., Casas, J. F. i Ku, H. (1999). Relational and Physical Forms of Peer Victimization in Preschool. *Developmental Psychology*, 35(2), 376–385.
8. Černi Obrdalj, E., Beganlić, A., Šilić, N. (2010). Vrste nasilja među djecom i osjećaj sigurnosti u školama Bosne i Hercegovine. *Društvena istraživanja*, 19 (3), 561-574.
9. Čakić, S., Begovac, B., Pleština, S., Jakovina, T., Crnković, M. i Begovac, I. (2013). Bullying Among Children in Split, Croatia: Association with General, Psychosocial, Behavioral and School Variables. *Društvena istraživanja*, 22(4), 693–711. <https://doi.org/10.5559/di.22.4.07>
10. Dedaj, M. (2012). *Pedagog i nastavnik fizičkog vaspitanja u prevenciji nasilja u školi*. Doktorska disertacija. Novi Sad: Odsjek za pedagogiju, Filozofski fakultet Unveziteta u Novom Sadu.

11. Družinec, V. (2021). *Povezanost percipirane socijalno-komunikacijske komponente školske kulture i obrazaca ponašanja učenika osnovne škole u interpersonalnim sukobima.*

Pribavljeno 1.7.2023., sa <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:181992>

12. Družinec, V., Vlah., N. (2015). Obrasci ponašanja učenika osnovne škole u sukobima – prijedlog mjerne skale. *Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje: teorije, politike i prakse.* Opatija: OMEP Hrvatska.

13. Espelage, D. L., Holt, M. K. i Henkel, R. R. (2003). Examination of peer-group contextual effects on aggression during early adolescence. *Child Development*, 74(1), 205–220.

14. Espelage, D.L., Bosworth, K. i Simon, T.R. (2000). Examining the social context of bullying behaviors in early adolescence. *Journal of Counseling and Development*, 78, 326-333.

15. Felix, E. D. i McMahon, S. D. (2007). The role of gender in peer victimization among youth: A study of incidence, interrelations, and social cognitive correlates. *Journal of School Violence*, 6(3), 27–44.
http://dx.doi.org/10.1300/J202v06n03_03

16. Field, E. (2004.). *Živjeti bez nasilja : kako pomoći djeci da izađu na kraj sa zadirivanjem i nasiljem.* Zagreb, Naklada Kосinj.

17. Garrett, A. (2003). *Bullying in American schools: Causes, preventions, interventions.* Jefferson, N.C.: McFarland

18. Guy, A. (2017), *The social and emotional profiles of adolescent bullies, victims, and bullyvictims.* PhD Thesis. University of Warwick.

Pribavljeno 25.8.2023., sa <http://wrap.warwick.ac.uk/102288/>

19. Higgins-D'Alessandro, A., Sath, F. D. (1997). Dimensions of the School Culture Scale: Measuring Attitudes, Norms, and Values in Educational Settings. *International Journal of Educational Research*.
20. Jurčić, D (2017) „*Teorijske postavke o medijima – definicije, funkcije i utjecaj*“ Mostariensia: časopis za društvene i humanističke znanosti.
21. Karlović, A. (2006). *Nasilje među djecom*. Zagreb: Poliklinika za zaštitu djece grada Zagreba.
22. Klarić, D. (2014.). *Prepoznaj i djeluj!*. Zagreb: Školska knjiga.
23. Knežević, M., Baradić, V. (2004). Informacije o provedenom „Upitniku o ponašanju u školi među učenicima. *Život i škola*.
24. Lalić, D. (1999) *Neki socijalni aspekti nasilničkog ponašanja među mladima*. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor
25. Livazović, G. i Bojčić, K. (2020). Revisiting the Clockwork Orange: A Review of Theories of Aggressive Behaviour from the Perspective of the Ecological Systems Theory. *Policija i sigurnost*, 29(3), 268–286.
26. Maksimović, D. i Mančić, D. (2013.). Akcijska istraživanja u funkciji prevencije vršnjačkog nasilja. *Metodički obzori*, 8(17), 59-70.
27. Mužić, V. (1999), *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Educa.
28. Noll, K. i Carter, J. (2005). Obuzdaj svog nasilnika: dječja verzija bestselera „Nasty people“. Zagreb:Slovo.
29. Olweus, D. (1996). *Nasilništvo u školi*. Zagreb: Educa.
30. Olweus, D. (1998). *Nasilje među djecom u školi*. Zagreb: Školska knjiga.
31. O'Regan, F.J. (2008). *Kako se nositi s djecom problematična ponašanja: ne mogu učiti, ne žele učiti, ne zanima ih*. Zagreb: Naklada Ljevak

32. Pregrad, J., Bouillet, D., Mikulić, M., Pejnović, S., Šterk, T., Tomić Latinac, M. (2007): Priručnik: Projekt za sigurno i poticajno okruženje u školama – prevencija i borba protiv nasilja među djecom. Ured UNICEF-a za Hrvatsku. Zagreb
33. Prpić, I. (2006.) *Vršnjačko nasilje među djevojčicama*. Pribavljeno 17.03.2023., sa <https://hrcak.srce.hr/7708>
34. Puzić, S., Baranović, B., Doolan, K., Jokić, B., Ristić Dedić, Z. (2011). *Istraživanje programskih pretpostavki te učeničkih, nastavničkih i ravnateljskih iskustava relevantnih za unaprjeđivanje mirovnog obrazovanja u osnovnim školama*. U: Zenzerović Šloser, I. (ur.) *Učiti za mir – analitička i normativna podloga za uvođenje vrijednosti, sadržaja i metoda mirovnog obrazovanja u formalni obrazovni sustav*. Zagreb: Centar za mirovne studije.
35. Puzić, S., Baranović, B., Doolan, K. (2011). *Školska klima i sukobi u školi. Sociologija i prostor*.
36. Rajhvajn, L., Ajduković, M. (2012). *Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkoga nasilja među mladima*. Pribavljeno 19.03.2023., sa <https://hrcak.srce.hr/81815>
37. Rakić, J. (2015). Pojam i oblici vršnjačkog nasilja. *Pravne teme*, 3(5), 59-67
38. Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. Jessica Kingsley Publishers. London and Philadelphia.
39. Rigby, K. (2006). *Zlostavljanje u školama i što možemo učiniti?*. Zagreb: Mosta.
40. Reić Ercegovac, I. (2016). Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. *Školski vjesnik*, 65(2), 251–271.
41. Rumpf, J. (2009). *Vikati, udarati, uništavati: kako postupati s agresivnom djecom*. (K. Vilić, Prev.) Jastrebarsko: Naklada Slap.

42. Salmivalli, C., Lagerspetz, K., Björkqvist, K., Österman, K., Kaukianen, A. (1996). Bullying as a group process: participant roles and their relations to social status within group. *Aggressive Behavior*, 22, 1-15.
43. Scheithauer, H., Hayer, T., Petermann, F. i Jugert, G. (2006). Physical, verbal, and relational forms of bullying among German students: Age trends, gender differences, and correlates. *Aggressive Behavior*, 32(3), 1–15.
<https://doi.org/10.1002/ab.20128>
44. Sindik, J. i Veselinović, Z. (2008). Karakteristike nasilja nad djecom i između djece predškolske dobi. U P. Kolesarić (Ur.), *Zbornik radova sa skupa Nasilje nad djecom i među djecom* (str. 299– 318). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
45. Solberg, M .E. i Olweus, D. (2003). Prevalence Estimation of School Bullying With the Olweus Bully/Victim Questionnaire. *Aggressive Behavior*, 29(3), 239–268. <http://dx.doi.org/10.1002/ab.10047>
46. Sušac, N., Ajduković, M., Rimac, I. (2016). Učestalost vršnjačkog nasilja s obzirom na obilježja adolescenata i doživljeno nasilje u obitelji. *Psihologijske teme*, 25(2), 197-221
47. Šakić, V., Franc, R. i Mlačić, B. (2002). *Samoiskazana sklonost adolescenata socijalnim devijacijama i antisocijalnim ponašanjima*. Društvena istraživanja, 11(2-3), 265–289.
48. Šimić, N. (2004). *Doprinos istraživanju pojavnosti nasilju među djecom u školi*. Diplomski rad. Zagreb: Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
49. Vasta, R., Marshall; M. H., Miller, S. A. (1998). *Dječja psihologija: moderna znanost*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

50. Veenstra, R., Lindenberg, S., Oldehinkel, A. J., De Winter, A. F., Verhulst, F. C. i Ormel, J. (2005). Bullying and victimization in elementary schools: A comparison of bullies, victims, bully/victims, and uninvolved preadolescents. *Developmental Psychology*, 41(4), 672–682.
51. Velki, T., Bačmaga, I. i Juka, I. (2016). *Vršnjačko zlostavljanje u osječkim školama i mjere prevencije*. Život i škola.
52. Velki, T. i Vrdoljak, G. (2013). *Uloga nekih vršnjačkih i školskih varijabli u predviđanju vršnjačkoga nasilnog ponašanja*. Pribavljeno 19.03.2023., sa <https://hrcak.srce.hr/clanak/148880>
53. Vlah, N. i Perger, S. (2013). *Povezanost vršnjačkog nasilja s percipiranom školskom klimom kod učenika osnovne škole*. *Kriminologija i socijalna integracija*, 22(1), 1–25.
54. Vuković, A., Milašin, A., Buljabašić Kuzmanović, V. (2009). Učestalost vršnjačkog nasilja osvećivanjem kao nasilne strategije sučeljavanja među učenicima osnovne škole. *Život i škola*, 55(22), 78-96.
55. Woods, S., Done, J. i Kalsi, H. (2009). Peer victimization and internalizing difficulties: The moderating role of friendship quality. *Journal of Adolescence*, 32(3), 293–308.
56. Zečević, I. (2010). *Priručnik – program prevencije vršnjačkog nasilja u školama*. Banja Luka.
57. Zrilić, S. (2006). *Sudionici u krugu školskog nasilja – nasilnik, žrtva i promatrač*. Magistra Iadertina.
58. Žilić, M. i Janković, J. (2016). *Nasilje*. *Socijalne teme*, 1(3), 67–87.
59. Žužul, M. (1989). *Agresivno ponašanje: psihologijska analiza*. Zagreb: Radna zajednica Republičke konferencije Saveza socijalističke omladine Hrvatske

9. PRILOZI

Prilog 1.

Upitnik za učenike i učenice

Poštovani učenici,

istražujem odnose u školi pri čemu se oslanjam na Vašu osobnu procjenu. Potrebna mi je Vaša pomoć stoga Vas ljubazno molim da ispunite ovaj anketni upitnik. Ispitivanje je anonimno i isključivo na dobrovoljnoj razini što znači da u svakom trenutku možete odustati od ispunjavanja. Nema točnih i netočnih odgovora, ali Vas molim da odgovarate iskreno i ne preskačete pitanja kako bi podaci bili što precizniji i točniji. Vaše odgovore neće vidjeti nitko osim mene, studentice Lea Krbavčić, koja će Vaše odgovore zajedno s odgovorim učenika iz drugih razreda zajedno obraditi radi istraživanja za svoj diplomski rad. Možete mi se sa svojim pitanjima obratiti na: krbavcic.lea@hotmail.com. Unaprijed Vam se zahvaljujem na suradnji!

Studentica 5. godine Učiteljskog studija Lea Krbavčić

Molim te da odgovoriš na ova kratka, opća pitanja o tebi. Na neka ćeš pitanja odgovoriti tako da zaokružiš odgovor koji je za Tebe točan, a na neka pitanja da staviš znak X uz odgovor koji je za Tebe točan.

1. Razred:

5. 6. 7. 8.

2. Dob: 11 12 13 14 15

3. Spol: Muški Ženski

4. Kako ti se sviđa u školi?

- Uopće mi se ne sviđa u školi
- Ne sviđa mi se u školi
- Niti mi se sviđa niti mi se ne sviđa u školi
- Sviđa mi se u školi
- Jako mi se sviđa u školi

5. Koliko bliskih prijatelja imaš u svom razredu?

- Niti jednog
- Imam jednog bliskog prijatelja
- Imam 2-3 bliska prijatelja
- Imam 4-5 bliskih prijatelja
- Imam 6 ili više bliskih prijatelja

6. Koliko puta je nad tobom izvršeno nasilje u školi posljednjih nekoliko mjeseci?

- Nada mnom nije izvršeno nasilje u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

7. Nazvali su me pogrđnim imenima, ismijavali me ili zadirkivali na bolan način.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

8. Ostali učenici su me namjerno zanemarivali i isključivali iz svojeg kruga prijatelja.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

9. Udarali su me, udarali su me nogama, gurali, gađali ili zaključavali u prostoriju.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

10. Učenici (učenice) su lagali ili širili lažne glasine o meni i pokušavali odvratiti ostale učenike (učenice) od mene.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

11. Uzimali su mi novac ili ostale stvari, te ih uništavali.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

12. Prijetili su mi ili me prisiljavali da činim ono što nisam htio / htjela.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

13. Nazivali su me pogrđnim imenima i komentirali moje porijeklo.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

14. Nazivali su me pogrđnim imenima, komentirali ili pokazivali geste sa seksualnim značenjem.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

15. Nada mnom je izvršeno nasilje na drugačiji način.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Jedanput tjedno
- Nekoliko puta tjedno

16. U kojem razredu se nalazi učenik koji su prema tebi bili nasilni?

- Nada mnom nije izvršeno nasilje posljednjih nekoliko mjeseci
- U mojem razredu
- U drugom odjeljenju (isto godišće)
- U višem razredu
- U nižem razredu
- U više različitih razreda

17. Da li je prema tebi bio nasilan učenik (učenici) ili učenica (učenice)?

- Nada mnom nije izvršeno nasilje posljednjih nekoliko mjeseci
- Uglavnom jedna učenica
- Više učenica
- Uglavnom jedan učenik
- Više učenika
- I učenici i učenice

18. Koliko se učenika (učenica) prema tebi ponašalo nasilno?

- Nada mnom nije izvršeno nasilje posljednjih nekoliko mjeseci
- Uglavnom jedan učenik
- Grupa od 2-3 učenika (učenica)
- Grupa od 4-9 učenika (učenica)
- Grupa više od 9 učenika (učenica)
- Nekoliko učenika i učenica ili nekoliko grupa učenika i učenica

19. Koliko dugo je trajalo ili još uvijek traje nasilje?

- Nada mnom nije izvršeno nasilje posljednjih nekoliko mjeseci
- Trajalo je 1 ili 2 tjedna
- Trajalo je otprilike mjesec dana
- Traje već šest mjeseci
- Traje već godinu dana
- To se događa već nekoliko godina

20. Jesi li kome rekao da je nad tobom izvršeno nasilje u školi?

- Nada mnom nije izvršeno nasilje posljednjih nekoliko mjeseci (ako upišeš X u ovaj kvadrat idi na 21. pitanje)
- Nada mnom je izvršeno nasilje, ali to nisam nikome rekao/rekla (ako upišeš X u ovaj kvadratić idi na 21. pitanje)
- Nada mnom je izvršeno nasilje i o tome sam nekome rekao/rekla (nastavi odgovarati)

Jesi li rekao/rekla da je nad tobom izvršeno nasilje...

20a ...svom učitelju ili razredniku? NE DA

20b ...nekoj drugoj odrasloj osobi u školi (drugoj učiteljici, učitelju, pedagogu i sl.) NE DA

20c ...roditelju (roditeljima) ili staratelju (starateljima)? NE DA

20d ...braći ili sestrama? NE DA

20e ...prijatelju ili prijateljici? NE DA

20f ...nekoj drugoj osobi? NE DA

21. Koliko često učitelj (učiteljica) ili druge osobe pokušavaju zaustaviti nasilje nad nekim učenikom u školi?

- Gotovo nikada
- Rijetko
- Ponekad
- Često
- Gotovo uvijek

22. Koliko često ostali učenici pokušavaju zaustaviti nasilje nad nekim učenikom (učenicom u školi)?

- Gotovo nikada
- Rijetko
- Ponekad
- Često
- Gotovo uvijek

23. Da li je neka odrasla osoba s kojom živiš prijavila školi da bi spriječila nasilje nad tobom u posljednjih nekoliko mjeseci?

- Nada mnom nije izvršeno nasilje u posljednjih nekoliko mjeseci
- Ne, nitko nije prijavio školi
- Da, prijavili su školi jednom
- Da, prijavili su školi više puta

24. Kada vidiš da se nad učenicom (učenicom) tvojih godina vrši nasilje, što osjećaš ili misliš?

- To je vjerojatno ono što taj učenik (učenica) i zaslužuje
- Prema tome ne osjećam gotovo ništa
- Pomalo mi je žao tog učenika
- Žao mi je tog učenika ili učenice i rado bih pomogao/la

25. Koliko puta si sudjelovao (sudjelovala) u nasilništvu nad drugim učenicima u školi u posljednjih nekoliko mjeseci?

- Gotovo nikada
- Rijetko
- Ponekad
- Često
- Gotovo uvijek

26. Nazivao/la sam drugog učenika pogrđnim imenima, ismijavao/la ili zadirkivao/la.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

27. Namjerno sam isključivao/la učenika ili učenicu iz mog kruga prijatelja.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

28. Udarao/la sam, udarao/la nogom učenika (učenicu) ili zaključavao/la u prostoriju.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

29. Širio/la sam lažne glasine i namjeravao/la ostale odvratiti od učenika ili učenice.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

30. Uzimao/la sam novac ili ostale stvari od učenika (učenice) ili uništavao/la stvari koje pripadaju tom učeniku (učenici).

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

31. Prijetio/la sam učeniku/ci ili prisiljavao/la da čini ono što ne želi.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

32. Nazvao/la sam učenika (učenicu) pogrđnim imenima, komentirao/la njegovo/njeno porijeklo.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

33. Nazvao sam učenika (učenicu) pogrđnim imenima ili pokazivao/la geste sa seksualnim značenjem.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

34. Bio/la sam nasilan (nasilna) prema učeniku ili učenici na neki drugi način.

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

35. Da je tvoj razrednik ili neki drugi učitelj razgovarao s tobom o tvom nasilništvu prema drugim učenicima u posljednjih nekoliko mjeseci?

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

36. Da li je neka odrasla osoba s kojom živiš razgovarala s tobom o tvom nasilništvu prema drugim učenicima u posljednjih nekoliko mjeseci?

- To se nije dogodilo u posljednjih nekoliko mjeseci
- Dogodilo se jednom ili dvaput
- 2-3 puta mjesečno
- Približno jednom tjedno
- Nekoliko puta tjedno

37. Misliš da bi se mogao/la pridružiti nasilništvu prema učeniku ili učenicima koji ti se ne sviđa?

- Da
- Da, možda
- Ne znam
- Ne, mislim da ne
- Ne
- Sigurno ne

38. Kako reagiraš kada vidiš da su drugi učenici ili učenice nasilni prema nekome tko je star jednako kao i ti?

- Nikada nisam primijetio/la da se nad nekim učenikom (učenicom) mojih godina vrši nasilje
- Sudjelujem u nasilju
- Ništa ne činim, mislim da je nasilje u redu
- Samo promatram što se događa
- Ništa ne činim, ali mislim da bi se trebalo pomoći učeniku ili učenici koji su žrtve nasilja
- Nastojim pomoći učeniku ili učenici koji su žrtve nasilja

39. Koliko često se bojiš da će učenici (učenice) tvoje škole biti nasilni prema tebi?

- Nikada
- Rijetko
- Ponekad
- Više puta
- Često
- Vrlo često

40. Što misliš, koliko često je tvoj razrednik ili učitelj pomogao u sprječavanju nasilništva u školi u posljednjih nekoliko mjeseci?

- Gotovo da i nije pomogao
- Rijetko je pomogao
- Ponekad je pomogao
- Često je pomogao
- Vrlo često je pomogao

Ispred Tebe su tvrdnje koje opisuju situacije u školi. Molim Te da pročitaš svaku tvrdnju i ocijeniš je na ljestvici od 0 do 3 gdje veći broj označava veću točnost tvrdnje za tvoju školu.

0 - nikada ne primjećujem; 1 – ponekad primjećujem; 2 – često primjećujem; 3 – gotovo uvijek primjećujem

Učenici moje škole...					
1.	...međusobno razgovaraju o važnim događajima u školi.	0	1	2	3
2.	...pomažu jedni drugima oko pisanja domaćih zadaća.	0	1	2	3
3.	...pomažu jedni drugima u učenju za ispite.	0	1	2	3
4.	...u razgovoru uglavnom slušaju učenika s kojim razgovaraju.	0	1	2	3
5.	...čuvaju povjerene i tajne.	0	1	2	3
6.	...imaju osmijeh na licu za vrijeme međusobnog razgovora.	0	1	2	3
7.	...uglavnom gledaju u oči učenika s kojim razgovaraju.	0	1	2	3
8.	...ponekad „potapšaju“ drugog učenika s kojim razgovaraju.	0	1	2	3
9.	...međusobno razumiju jedan drugoga.	0	1	2	3
10.	...mogu se osloniti na prijatelje kada im treba pomoć ili savjet.	0	1	2	3
11.	...rado sudjeluju u zajedničkim aktivnostima u školi (izlet, priredba).	0	1	2	3
12.	...međusobno si posuđuju stvari i pribor.	0	1	2	3
U mojoj školi...					
1.	...prijatelji brane jedan drugoga.	0	1	2	3
2.	...ako netko od učenika doživi neuspjeh, ostali ga tješe i pokušaju mu pomoći.	0	1	2	3
3.	...poštuje se mišljenje svakog učenika kada se donose zajedničke odluke.	0	1	2	3
4.	...ako netko od učenika zaboravi zadaću, ostali mu pokušavaju pomoći da je napiše.	0	1	2	3
5.	...stariji učenici rado pomažu mlađim učenicima.	0	1	2	3

HVALA!

Prilog 2.

Osnovna škola „Vazmoslav Gržalja“

Buzet

Poštovani roditelji!

Za potrebe diplomskog rada studentice Učiteljskog fakulteta *Lee Krbavčić* provodi se istraživanje na temu „*Vršnjačko nasilje i odnosi među učenicima u osnovnim školama*“. Kako bi Vaše dijete moglo pristupiti ispunjavanju upitnika koji su prilagođeni njegovoj dobi i koji su potpuno anonimni, potrebna je Vaša suglasnost/pristanak na sudjelovanje. Sukladno Etičkom kodeksu prema svim podacima odnosi se s najvećim poštovanjem te su podaci povjerljivi i služiti će samo u istraživačke svrhe.

SUGLASNOST

Suglasan sam da moje dijete _____
(ime i prezime, razred)

sudjeluje u istraživanju, uz pridržavanje Etičkog kodeksa i uz zaštitu tajnosti podataka (molim, zaokružite **DA** ako ste suglasni da dijete sudjeluje u istraživanju, a **NE** ako to ne želite).

DA NE

_____
(potpis roditelja)